

GRAFIKAI SZEMLE

NAVI FOLYÓIRAT A
GRAFIKAI IPARÁGAK SZÁMÁRA

SZERKESZTI: TÁNAY JÓZSEF
FŐMUNKATÁRS: NOVÁK IKSZÓ

BUDAPEST 1906 VI

GRAFIKAI SZEMLE

HAVI FOLYÓIRAT A GRAFIKAI IPARÁGAK SZÁMÁRA

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓ-
HIVATAL

Budapest V, Hold-utca 7

A KÖNYVNYOMDÁSZOK SZAKKÖRÉNEK
HIVATALOS KÖZLÖNYE

ELŐFIZETÉSI ÁR

Egész évre 4 kor., fél évre 2 kor.
Egyes szám ára 40 fillér

Jelentés a szaktanfolyamainkról.

3. Tipográfiai vázlatkészítés. Gyakorlati szedés-munkával és rajzzal egybekötött előadások minden vasárnap délelőtt $\frac{3}{4}$ 10 órától $\frac{1}{4}$ 12-ig és minden csütörtökön este $\frac{1}{2}$ 8-tól $\frac{1}{2}$ 10-ig. Előadó: Löwy Salamon. Hallgatók: Burgheim Károly, Busay Balázs, Fried József I., Fried Salamon, Hermann Károly, Jakus Ignác, Müller Sándor, Schornstein Jakab, Simon József; összesen 9.

A biztos tervezésnek a széleskörű betű- és díszít-mény-ismeret az alapja. E nélkül a szedő úgyszól-ván bele sem foghat a tipográfiai vázlatkészítésbe. Tehát ha egyebet nem is, legalább annak a nyom-dának a betű- és díszítő anyagát igyekezzék a lehető legalaposabban megismerni, amelyben dol-gozik, mert csak így érheti el azt, hogy — a mai követelményeknek megfelelőleg — mindenkoron kellő biztossággal és viszonylag gyorsan is végez-hesse a munkáját.

Nagy kérdés azonban az, hogy micsoda úton-módon sajátíthatja el a szedő mindezeket az ismereteket, különösen akkor, ha munkaköre a manap-ság szerte divatos munkamegosztás következtében folytonosan csak egyetlen egy szedési ágazatra — mondjuk az ujságszedésre — szorítkozik. Mert a legtöbb nyomdásznak a betű- és dísz-ismerete egy kicsit sajátos módon fejlődött ki a gyakorlat közepette. Akárhány olyan szedő van, aki meg tudja ismerni a nyomdában levő betűfajok és díszítő darabok valamennyiét, sokszor ezek százait, s ha a földön vagy egyebütt egyetlen betűt vagy díszítő darabot talál: rövid rápillantás után megmondja, hogy melyik szekrénybe való az. S mégis, ha hirtelenében azt mondanók neki, hogy rajzoljon le ebből vagy abból a betűfajból egy rövidke sort, ebből vagy abból az ornamentumsorozatból egyetlen keretrészletet: a legritkább esetben tudná azt megcselekedni. Már pedig a betűnek és ornamentumnak ez a fogyatékos ismerete éppen nem elég ahhoz, hogy az ember gyorsan és kellő biztossággal készíthessen tipográfiai vázlatokat.

A betű és ornamentum alapos megismerésének csak a rajz lehet az alapja. Az egyszerű látás ahhoz

nem elég. A fraktur betűkkel nyomtatott ujságokat olvasó német ember százezerszer is láthatta már a fraktur verzálisokat s mégis: pusztá emlékezet-ből aligha tudna egyet is lerajzolni közülök. E tüne-ménynek mélyebben fekvő pszichológiai okai is van-nak, amiket itt most nem taglalhatunk. Elégedjünk meg annak a kijelentésével, hogy e tekintetben az ornamentum a betűéhez hasonló szerepet játszik a nyomtatványon: az olvasó érzi a szemvidító ha-tását, de a részleteit külön erőlködés nélkül nem látja meg.

Ha már a betűknek és ornamentumoknak a rajz-zal párosult ismerete az alapja a tipográfiai vázlat-készítésnek s ezzel egyetemben az egész mester-szedésnek: kutassuk ki a módját, hogyan sajátít-hatja el a betűszedő mindezeket az ismereteket a lehető legkönnyebben.

A tipográfiai rajztudás elsajátítására tömérdek sok módot ajánlottak már a nyomdász-újságok, de vala-mennyinek az a hibája, hogy csak némi eredmény elérése okáért is már napjában órák hosszat kell görnyednie a tanulóknak a rajzoló-mappája mellett. A rajztanulás ama módja pedig, amikor öt-hat, sőt tíz-tizenkét óra hosszat is eldolgozik a tanuló egyetlen gondos kivitelű rajzon: a nyomdász-ember számára alig egyéb haszontalan időpocsékolásnál. Más, közelebbi és a mellett kevésbé fáradságos utat kell keresnünk a rajzképesség elsajátítására.

Mindenek előtt a rajzképesség mibenlétét kell megértenünk. A legtöbb nyomdász-embernek az a nézete a rajzképességről, hogy az pusztán kézi ügyesség. Hogy akinek ügyes, biztos keze van: egykettőre jó rajzolóvá lehet; másnak kár is vesződnie a tanulással: úgysem viszi soha semmire. S ez a fatalizmussal határos általános fölfogás az oka annak, hogy a legtöbb nyomdász bár szeretne mesterszedővé lenni, nem lesz azzá, mert — mint mondja — ügyetlen ahhoz a keze. Mintha bizony az agya helyett a kezével gondolkoznék! Pedig ha csak egy kicsinyt is elgondolkozik e tárgyon: el kell ismernie, hogy mindaz, ami a rajzoló teszi, nem más mint igen-igen nagy forma- és színismeret,

tehát közönséges, bárki által is elsajátítható tudomány. Ha szárnyaló gondolat meg egy kis technikai tudás is járul hozzá: kész a remekmunka

A rajzképességet tehát mindenki bizvást elsajátíthatja, de nem a kezével — amely e tekintetben technikai eszköznél alig egyéb — hanem egyedül az agyával. A látás nem elég. Édes anyánkat, gyermekeinket látjuk mindennap; próbáljuk meg őket emlékezetből lerajzolni: nem sikerül. Éppen úgy vagyunk a nyomdai betűk és díszítő darabok százaival; tudjuk, melyik szekrénybe valók, de ez aztán az egész, amit róluk tudunk. Ismerjük őket, de csak fölületesen. Forma-érzékünk nincsen kifejlődve. Pedig ez a fő. Hogy rajzolni tudjunk, céljainknak megfelelően választott mentől több objektumot kell megfigyelnünk formái, arányai, színe stb. tekintetében.

A kezdő mesterszedő számára a betű meg a betűöntődei mintakönyvekben található ornamentumsorozatok a legalkalmasabb rajztanulási objektumok, már csak azért is, mert így, amit a szedő tanult: rögtönösen értékesítheti a maga mesterségében. Figyelje meg és gyorsan odavetett vonásokkal másolja le például napjában — ha lehet többszörösen is — egy-egy betűfajtának vagy ornamentumsorozatnak a legjellemzőbb darabjait; az utcán mentében, séta közben stb. idézze föl emlékében azok formáit, arányait stb., s csakhamar arra a pontra jut, hogy kívülről is tudja: milyen ez a betű a maga egész valóságában, s milyenek az illető ornamentumsorozat egyes darabjai. Ilyenkor már esetleg a mintakönyv segedelme nélkül is képes tipográfiai vázlatok készítésére.

S ez a közvetlen célja az olyan nyomdásznak, aki mesterszedővé akarja magát kiképezni. Mert ekkor már dolgozni tud. Sok nehéz föladata marad ugyan még hátra, de ezeknek a megvalósítása és komolyabb művészi szempontoknak a munkájába bevitele későbbi fejlődésnek a dolga.

* * *

4. Festékkeverés és színes nyomtatás. Folytonos gyakorlati munkával egybekötött előadások minden vasárnap 1/212 órától 1-ig. Előadó: *Bauer Henrik*. Hallgatók: *Fáber Rezső, Gay Géza, Gerbán József, Horváth Lajos, Lierer Vilmos, Markovits Kálmán, Martin Sándor, Schárf János, Thienschmied Ede*; összesen 9.

A különböző színű festékfajták majd mindegyikének van valami olyan tulajdonsága, amelynek révén esetleg meggyűlhetik vele a bajunk. Különösen ha a száraz festéket magunknak kell törnünk: igen alapos anyagismeretre és gyakorlatra van szükségünk, hogy kellő eredményt érhessünk el. Éppen ezért a legtöbb üzemben okosabb dolog vagy teljesen kész, vagy pedig legalább is gyúrt állapotban

levő könyvnyomdai festékeket tartani készletben. Mert az utóbbi alakban is sokfelé tartják. Ha szükség van rá: levágnak belőle egy darabot, s kellő mennyiségű középerősségű kencét adva hozzá, a festékes kövön jól széjjeldörzsölik. A festéket mindig inkább világosabbra keverjük, mint sötétebbre a szükséges árnyalatnál, mert meg nem felelés esetén sokkal könnyebb azt némi festék hozzáadásával sötétebbé tenni, mint esetleg kencével világosítani.

Mint az imént is említettük: az egyes festékfajták tulajdonságai nagyon különbözők. Az egyik olyan, hogy sehogya sem akar megszáradni; a másikkal (pl. a kremsi fehérrel, milori-kékkel) meg az a bajunk, hogy nagyon is gyorsan szárad. Az előbbi bajon szárasztó kencének vagy szárasztó pornak (szikkatívnak), az utóbbin pedig valami állati vagy ásványi eredetű olajnak a hozzáadásával segíthetünk. A velencei szappant is sokan ajánlják erre a célra.

Szárító szereket nagyobb mennyiségben nem szabad a festékhez kevernünk, mert különben ez elveszíti a színét, illetőleg lazur-képességét, meg a fényét is, az egymásra rakott ívek pedig könnyen összeragadnak. Többszínű nyomtatáskor úgy szokták az egyes nyomatok száradását gyorsítani, hogy magnézia-porral porozzák be azokat. Ez eljárásnak az a rossz oldala, hogy a magnézia tompítja a festékek fényét. Enyvezetebb papirosoknál pedig semmi haszna sincs a magnéziával való beporzásnak, mert a papiros nem szija be a festéket, s az utóbbi a magnézia alatt is nedvesen marad.

Finoman eldörzsölt bolognai krétának a festékhez keverését is ajánlják a szárítás gyorsítására. Ez az anyag kellő mennyiségben használva nincs semmiféle káros hatással a festék élénk színére és átlátszóságára, s a mellett az ívek sem ragadnak a használatkor össze.

Egy a festék gyors szárítására irányuló érdekes eljárás merült föl nemrégiben Németországban. E szerint minden nehezen száradó szín kinyomása után olyan színű szárasztó porral porozzuk be a nyomtatványt, amilyen színű az illető festék maga. A porhoz, hogy a papiros el ne maszatolódjék tőle: rizsport, zsirkőport, pörkölt magnéziumot stb. is keverhetünk; a nyomtató-festékhez pedig, hogy könnyebben fogja s bensőleg is magába vegye a szárasztó port: esetleg viaszt vagy paraffint vegyíthetünk.

A festék átverődése ritkábban fordul elő s különböző okai lehetnek. Első és legfő ok a papiros vékonysága és enyvezetlensége. Néha azonban magában a festékben van a hiba: vagy kevés benne a kence, vagy olaj van a festékben, vagy pedig túlságos mértékben keverték hozzá festék-puhító pótlékokat (disznózsírt, különféle crème-eket meg

tinktúrákat). Sokan azt hiszik, hogy a festéknek a papiros hátsó lapjára való átverődését savak és egyéb a papirosra meg a festékre bontólag ható vegyi szerek okozzák. Erről azonban szó sem lehet, mert ilyes savfélének semmiféle festékben sem szabad előfordulnia. Végleges elkészítése előtt a festéket az ilyen alkotórészekről mosás által tökéletesen megtisztítják, már csak azért is, mert különben a festékeket nem lehetne eltartani, s keverésükkor mindenféle piszkos szín keletkezhetnék.

Olyan sokszínű nyomtatványoknál, például valami hatszines művészi plakátnál, amelynél az egyes festékek lazurhatására is számítanunk kell: fontos annak a megállapítása, hogy minő sorrendben nyomtassuk egymás fölébe a színeket. A regiszterbeli eltolódások eshetősége azt parancsolja, hogy a contour lehetőleg megelőzze a többi színek nyomását (a bronzét természetesen kivéve, mert ezt, illetőleg az alapját, mindig legelőször kell nyomtatnunk), mert így a nyomtatás egész ideje alatt folytonosan ellenőrizhetjük a színek egymásra-esését. E szerint például valamely munkánál a színek nyomtatási sorrendje a következő lehetne: első a bronz-alap az utána következő bronzolással, azután következnek a contour, a hús-szín, a sárga, kék meg vörös és legvégül a szürke tónus, amelynek az volna a szerepe, hogy a színek rikitő ellentétét enyhítse.

A contour előre való nyomtatásának azonban az a föltétele, hogy az utána következő összes színek lazurképesek legyenek. E nélkül a később nyomódott festékrétegek alatt levő egyéb festék — így a contour színe is — nem verődhetik át rajtok, s nem alkothat velök új színárnyalatot. Éppen ezért a többnyire erősen fődő föld- meg fémpfestékekre ilyen esetekben nem igen számíthatunk, s főképpen a brilláns színű, de a fényt kevésbé álló lakkfestékek használatára kell szorítkoznunk.

A kék festékeknek az a sajátosságuk, hogy idővel zöldes árnyalatúakká lesznek. Igaz ugyan, hogy a papiros sárgulásának nagy része lehet e jelenségben, de sokszor a teljesen famentes papiroson is megzöldül a kobalton kívül minden más fajta kék festék.

A kék lakkfestékeket gyakorta használják a nagyon drága kobalt helyettesítőül. Áruk felényi, de az árnyalatuk természetesen megközelítően sem oly szép, mint a kobalté.

Ibolyaszín festékek a kereskedelemben készen is kaphatók, s ezek árnyalata mindenkori szebb, mint a saját magunk keverte ibolyaszíné. A fényt azonban e festékek sehoggy sem állják, s ezért ha valamivel tartósabb ibolyaszínről van szó: nem térhetünk ki a keverés útján való előállítására elől. Legajánlatosabb ilyenkor az ultramarinnak meg a krapplaknak az összekeverése; az ilyen módon előállított, bár éppen nem tüzes és mély árnyalatú

ibolyaszín festék annyira-mennyire még állja a világosságát.

A modern borítéknyomatásban különösen kedvelik a fehér színt, s méltán, mert e szín minden sötétebb papiros-színnel összeillik, s ezért kellemetlen meglepetés nehezen fordulhat elő az alkalmazásakor. Hangsúlyozzuk azonban, hogy csak sötétebb alapon. Mert a világosabb borítékpapirosokon háromszoros nyomtatás sem elegendő ahhoz, hogy a fehér szín érvényre jusson, már csak azért sem, mert ilyen esetben az alap színe nem kontrasztál a fehérrel, s az utóbbinak még az árnyalatát is befolyásolja.

A fehér festékkel való nyomtatásnak egyik jó eredményt biztosító módja az, ha a kremsi fehérrel készült friss nyomatot rizporral telehintjük, úgy mint bronzoláskor szokás. Ez az eljárás azonban meglehetősen sok babra-munkával jár, s időt rabló, úgy hogy csakis kisebb példányszámok nyomtatásakor lehet róla szó.

Fehér szín nyomtatásakor az egyengető-lapnak s általában a nyomóhenger, illetőleg tégely egész borításának igen keménynek kell lennie, mert más-különben a festék széjjelfrecsegése áll elő.

A könyvkötők használta festéklemezkék (folie) használata a könyvnyomatásban ki van zárva, mert csak melegített állapotban nyomtathatunk velök, oly vésett lemezről, mint aminőt a könyvkötő használ.

Annyira fényálló festék, hogy még közvetlen napfénynek is kiteve, hetekig teljesen megtartsa az árnyalatát: eddig nem ismeretes. A fényállóság csak viszonylagos, s ha a festékgyáros valamely festékfajtát „abszolute fényálló“-nak nevez, csak azt érti ez alatt, hogy normális világosságnál — tehát nem közvetlen napfényen — a festék igen hosszú ideig megmarad olyan vagy majdnem olyan árnyalatúnak, aminő eredetileg volt.

A halvány színeknek, az úgynevezett tónusoknak a divatja technikai okra vezethető vissza: a gépek nem voltak oly alkalmasak a színes nyomtatásra, mint most. Másik nem kevésbé fontos ok volt a nyomtató-lemezek primitív volta. A kezdetleges kidolgozású, gyöngye rajzú Mäser- vagy egyéb lemezről például még ma is rendszerint csak halovány színeket nyomtatunk, pusztán azért, mert így nem olyan szembetűnőek a lemez hibái.

* * *

5. Mértan. Némi részben ékítményes festéssel is egybekötött előadások minden vasárnap délelőtt $\frac{3}{4}$ 10 órától $\frac{1}{4}$ 12-ig. Előadó: *Mitterszky József*. Hallgatók: Alleram Antal, Andor László, Czeiszing József, Enyedy János, Jakus Ignác, Kaufmann Dezső, Koczfál József, Kollár József, Kovács Gyula, Lenkei Alajos, Neuwirth Sámuel, Plesch Vilmos, Rosenberger Ignác, Széchenyi József; összesen 14.

Előadó főképpen az egyes mértani alakok szerkesztésére igyekezett megtanítani a hallgatót. Mi az Értesítő praktikus használhatósága okáért egy a mértani alapformákat mutató táblát iktatunk ide, s szövegrészünkkel az azon látható rajzokhoz igazodunk.

A tábla egyes ábráinak a neve és szerkesztésük módja e szerint a következő:

A tábla I. mezejének első és II. mezejének első ábrája egyenlő oldalú háromszög. Minden oldala és minden szöge egyenlő. Előállítási módja a következő: A kör fél átmérőjét ($a-b$ az I. mezőn) hatszor lemérjük, s az így nyert első, harmadik meg ötödik pontot összekötjük. Vagy pedig: Az alapvonalnak hosszúságát ($a-b$ a II. mezőn) körzöbe véve, az alapvonal két végpontjából köríveket rajzolunk, melyek c pontban találkoznak. Ez adja a háromszögnek csúcsát.

Az I. mező második ábrája körbe rajzolt négyzet. Szerkesztésekor a kört két egymásra merőleges átmérővel négy egyenlő részre bontjuk, s e részeket a kör vonalán megfelelően: megkapjuk a négyzet csúcspontjait.

Az I. mező harmadik ábrája szabályos ötszög. A $d-c$ sugárra merőlegesen $a-b$ körátmérőt vonunk, s a $b-c$ sugárnak e középpontjából $e-d$ távolsággal a $d-f$ körívet rajzoljuk, mely az $a-b$ átmérőt f -ben találja; $d-f$ távolság adja a keresett ötszög oldalát, mellyel a kört d pontból kezdve öt egyenlő részre beosztjuk; az osztópontok kellő összeköttetése a szabályos ötszöget szolgáltatja.

Az I. mező negyedik ábrája körbe rajzolt szabályos hatszög. Az átmérő felét körzöbe véve: b -től, majd meg a -tól köríveket húzunk. A nyert pontok összeköttetése után kész a hatszög.

A II. mező második ábrája $a-b$ megadott alap-

vonalra rajzolt négyzet. Az alapvonal két végpontjából előbb köríveket, majd merőlegeseket húzunk. A körívek és merőlegesek találkozó pontjait összekötve: kész a négyzet.

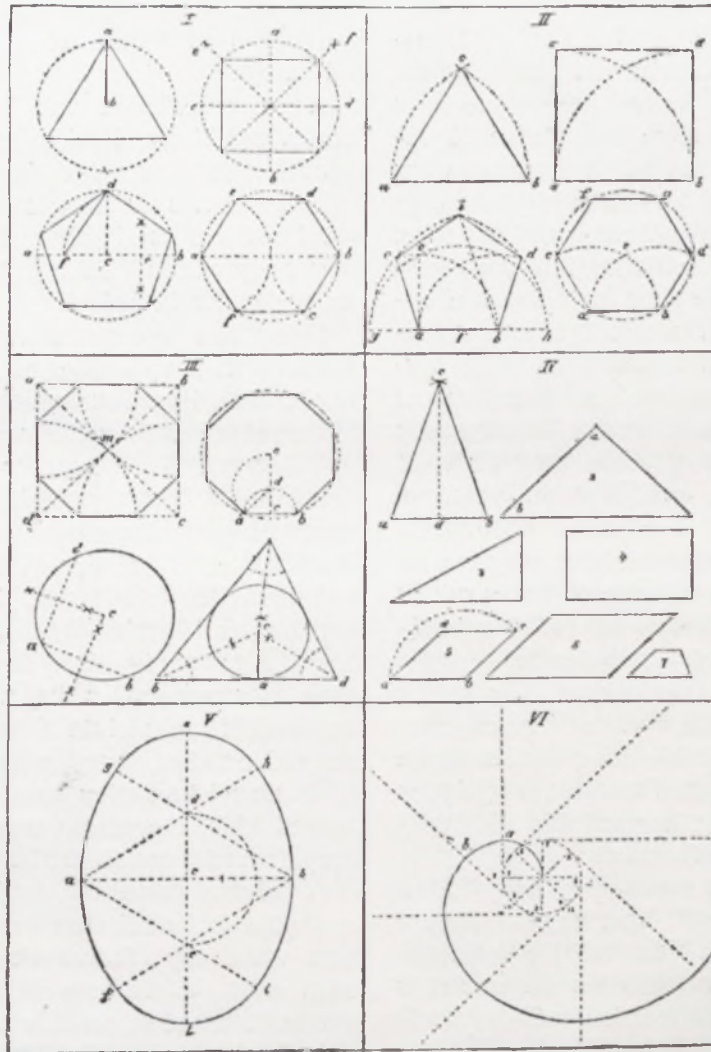
A II. mező harmadik ábrája megadott hosszúságú vonalra ($a-b$) rajzolt szabályos ötszög. Az a és b pontokból köríveket rajzolunk; majd az a -ból merőlegest húzunk fölfelé, mely az egyik ívet e -nél metszi. Ezután $a-b$ vonalat megegyezük, s $f-e$

távolsággal $g-e-h$ félkört húzunk; majd pedig $a-h$ és $b-g$ távolságokkal két egymást i pontban metsző körívet húzva, i , c és d pontokban megkapjuk a szabályos ötszög keresett csúcsait.

A II. mező negyedik ábrája $a-b$ vonalra rajzolt szabályos hatszög. Az a és b pontokból köríveket vonva, e kör-középpontot kapjuk meg. A kört aztán egyszerűen $a-b$ hosszúsággal fölosztjuk.

Szabályos nyolcszöget úgy kapunk, ha a kört átmérővel négy egyenlő részre osztjuk, s e részeket ismét két-két egyenlő részre bontjuk, akként, hogy az egymásra merőleges két átmérő végső pontjaiból egyenlő sugarakkal köríveket rajzolunk, s ezek metszéspontjait a kör középpontjával össze-

kötjük. — Valamely négyzetben úgy állítunk elő szabályos nyolcszöget (III. mező első ábrája), hogy előbb $d-b$ és $a-c$ átlókat vonunk, s a nyert m középpontot a négyzet sarkaiból körzöbe véve, köríveket rajzolunk, ami által a nyolcszög csúcspontjait megkapjuk. — Valamely megadott vonalon pedig így építjük föl a szabályos nyolcszöget (III. mező második ábra): $a-b$ -t megegyezük, s a nyert c pontból merőlegest húzunk fölfelé; $c-a$ távolsággal c körül félkört rajzolva, s a kapott d pontból $a-d$ távolsággal a merőlegest e -nél érintő ívet húzva, megkapjuk a nyolcszöget magában

foglaló kör középpontját. A kör vonalára az $a-b$ távolságot nyolcszor fölrakva : e pontok összekötése után kész a szabályos nyolc-szög.

A III. mező harmadik ábráján a kör középpontjának megkeresése módját látjuk. Két tetszőleges húrt (pl. $a-b-t$ és $a-d-f$) húzunk; ezek közepére merőlegeseket vonva, ahol a merőlegesek találkoznak : ott a kör középpontja.

A III. mező negyedik ábrája azt a módot mutatja, hogyan rajzolhatunk valamely tetszőleges háromszög belsejébe kört. A háromszög két szögéből felező vonalakat húzunk; ahol ezek találkoznak, ott lesz a kör középpontja.

A IV. mezőben egyenlő szárú háromszöget (1), egyenlő oldalú háromszöget (2), derékszögű háromszöget (3), téglalapot (oblongum, 4), rombuszt (5), romboldot (6) és trapézt (7) mutat (l. a Gr. Sz. februári füzetét).

Az V. mezőben olyan oválist látunk, amelynek a szélessége ($a-b$) meg volt adva. A szélesség felét ($c-b$) három egyenlő részre osztjuk, a c -ből merőlegest húzunk föl és alá, s aztán a szélességnek két hatodrészt lefelé és fölfelé lemérjük; a és d , valamint a és e , b és d , b és e pontokon keresztül meghosszabbított vonalakat húzva : a -ból a $h-b-i$ és b -ből az $f-a-g$ vonalrészét húzzuk meg, s a $d-g$, illetőleg $e-f$ körzőnyílással aztán bezárjuk az oválist.

A VI. mezőben csigavonal szerkesztése módját látjuk. Előbb a belül látható kis kört rajzoljuk meg, s aztán nyolc egyenlő részre osztjuk, megszámozva ezeket. Az 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 pontokból merőleges érintőket húzunk. Az 1 pontba helyezett körzővel a kör félátmérőjével ívet rajzolunk, amely a pontban találkozik az 1 pont érintőjével; ezután 2-ből a -ba helyezzük a körzőt s b érintőig húzunk ívet, majd a 3 pontba téve, a következő érintőig hosszabbítjuk meg a csigavonalat; és így tovább.

* * *

6. Könyvnyomdai munkák árkiszámítása. Előadás minden vasárnap $\frac{1}{2}$ 12 órától 1-ig. Előadó : *Augenfeld Miksa*. Hallgatók : Baka Márton, Batta Lajos, Blumenstock Leó, Braun Elemér, Burgheim Károly, Deutsch Dávid, Drach Vilmos, Eliás Sámuel, Fülöp Endre, Kaufmann Dezső, Koczfál József, Kollár József, Kovács G. György, Kovács Gyula, Kozel János, László Károly, Laufer Salamon, Lenkei Alajos, Marjánovits István, Nánássy Jenő, Plesch Vilmos, Rasofszky Andor, Rosenberger Ignác, Stefáni József, Steiner Ármin, Széchenyi József, Tálasi Miklós; összesen 27.

A könyvnyomdátó gyáros is meg kereskedő is egy személyben, s ezért kalkulációja elég bonyolódott.

Munkaár-kiszámításnál gyári haszonként számí-

tandó minden nyers anyagra és minden oly munkára, melyet házon kívül készítettünk (pl. könyvkötő-munka) 5% és minden egyéb munkadíjra 50%; kereskedelmi haszon gyanánt pedig a végösszeghez 15–20 százalék adandó.

Nyers anyag nálunk a papiros. Az esetben, ha papirost raktáron nem tartunk : haszonként 10%-ot és 2% többletet (Zuschuss) számítunk; ha azonban raktárunkból adunk a munkához papirost, még 3%-ot számítunk hozzá, mert a raktárért is bért fizetünk.

A szedés árának számítását a fennálló munkadíj-árszabály szerint eszközölhetjük, de miután ez csak sima (kompressz) szedéseknél lehetséges, egyéb munkákra állapítsuk meg magunknak pontosan : egy órai szedésmunka mennyibe kerül. A megrendelő munkánál aztán hozzávetőlegesen számítsuk ki, hogy körülbelül hány óra alatt készülhet az el; természetesen inkább többet, mint kevesebbet számítsunk.

Ugyanez történik a nyomás tekintetében is, minden órára ezer nyomást számítva és ezenfelül megfelelő időt az egyengetésre.

Számítsuk most már ki, hogy a szedés egy munka-órája mennyibe kerül valamely olyan nyomdában, amelybe a tulajdonos 50,000 koronányi összeget fektetett bele, s a mellett, hogy maga is dolgozik : személyzetét viszonylag elég jól fizeti. A nyomda arányai különben az alább következő táblából elég jól fölismerhetők.

A szedésre egy ilyen nyomdában tegyük föl, hogy évenként a következő kiadások esnek :

A könyvnyomdátó-mester munkálkodására számított remuneráció fele	2400	korona
1 művezető évi fizetése	2400	"
3 szedő " "	4368	"
1 " " "	1664	"
Értékcsökkenés betűknél (10%)	900	"
" faanyagnál stb. (5%)	150	"
Lakbér fele	1000	"
A befektetett tőke kamatjának fele	1500	"
Fűtés, világítás fele	500	"
Biztosítás fele	200	"
Reklámkiadások fele	1000	"
Előre nem látottak fele	500	"
Összesen	16,582	korona.

Egy évben dolgozunk 300 munkanapot (52 vasárnapot és 13 ünnepnapot leszámítva) és naponta 9 órát; ez 2700 óra személyenként; a művezető és egy állandó feltisztogató munkája mint költség esik a többiek munkájára, tehát 3 szedő 2700 órával 8100 munkaórát tesz, vagyis $16,582 : 8100 = 2:50$ koronába, azaz 2 korona 50 fillérbe kerül a szedés egy munka-órája.

A gépre eső költségeket szintén egyenlően kell elosztanunk, még pedig a föltételezett két gyorsajtónál:

A főnök remunerációjának negyedrésze ¹	1200	korona
Gépmester évi fizetése	2080	"
2 berakónő " " " " " " " "	1144	"
1 " " " " " " " "	684	"
2 formahordó évi fizetése	1248	"
Gépek és elektromotor értékcsökkenése (5%)	630	"
Faanyag stb. értékcsökkenése (5%)	60	"
Lakbér negyedrésze	500	"
Fűtés és világítás negyedrésze	250	"
Biztosítás " " " "	100	"
Reklámkiadások " " " "	500	"
Előre nem látottak " " " "	250	"
Tőke-kamat " " " "	750	"
Festék, olaj stb. háromnegyed része	300	"
Villanyos áramra	400	"
Összesen	10,096	korona.

A két gyorssajtónál a munkaórák évi összege 5400, tehát egy munkaóra kerül $10,096 : 5400 = 2$ — koronába, azaz két koronába számítandó minden munkaóra.

A taposógépeknél:

A főnök remunerációjának negyedrésze	1200	korona
Nyomó évi fizetése	1456	"
Berakónő évi fizetése	572	"
Gépek értékcsökkenése	140	"
Lakbér negyedrésze	500	"
Fűtés és világítás negyedrésze	250	"
Biztosítás " " " "	100	"
Reklámkiadások " " " "	500	"
Előre nem látottak " " " "	250	"
Tőke-kamat " " " "	750	"
Festék, olaj stb " " " "	100	"
Összesen	5818	korona.

A két taposógép munkaóráinak összege szintén 5400, tehát egy-egy munkaóra $5818 : 5400 = 1.07$ koronába, azaz fölkeresítve egy korona husz fillérbe kerül. (Mindig inkább többet számítsunk mint kevesebbet.)

A tömöntéskor általánosan négyszögcentiméterenként egy fillért szoktak számítani, amibe aztán minden be van számítva.

Papiros, szedés és nyomáson kívül még a papirosok előkészítése és adjusztálása is pénzbe kerül, már csak a könyvkötő-tartás révén is. Az e tekintetben fölmerülő költségek a következők:

Könyvkötő évi fizetése	1040	korona
Segédgépek értékcsökkenése	85	"
Összesen	1125	korona.

2700 munkaórát számítva és óránként 12 csomag elkészítését (egy-egy csomagban 250—500 ivet) fölvéve, egy-egy csomagért 5 fillért számíthatunk, mindent beleértve.

¹ Azért negyedrészt, mert a másik negyedrészt a taposógépekre esik, és pedig mindenütt, ahol negyedrészt van számítva.

Már most kíséreljük meg néhány munkának kiszámítását. Elsőben is próbálkozzunk meg egy 16-oldalas 24 ciceró széles, 36-soros, ciceróból szedett, ritkított munkával; a példányszám 3000.

3000 ív 24 kilós papiros á 60 fillér gyári raktárból, 1000 ív 14-40 kor.	43.20	korona
Erre 12% és pedig 10% haszon és 2% pótlék (Zuschuss)	5.18	"
Szedés: soronként 50 betű, oldalanként 36 sor	16.—	"
Erre 50% haszon	8.—	"
Nyomás: 16 oldal egyenetlése 3 óra, 3000 nyomás 3 óra, összesen 6 óra	12.—	"
Erre 50% haszon	6.—	"
Fűzés, hajtogatás (házon kívül)	6.—	"
Erre 10% haszon	—60	"
250-ként csomagolva 12 csomag á 5 fill.	—60	"
Összesen	97.58	korona
Keresk. 20% haszon	19.50	"
A munka minimális ára	117.08	korona.

X-es nagyságú táblázat sűrű keresztrovattal; a gépünkön csak külön nyomható a táblázat és külön a keresztvonalzat; az árkiszámítás következő:

1000 ív papiros, 40 kilós, á kiló 60 fill.	24.—	korona
Erre 12% haszon és pótlék	2.68	"
Szedés: 2 táblázat 5 óra, keresztvonalzat 2 óra = 7 óra	17.50	"
Erre 50%	8.75	"
Nyomás: táblázat egyenetlése 2 óra, 2000 nyomás 2 óra; keresztvonalzat beigazítása 1 óra, nyomás 2 óra; összesen = 7 óra	14.—	"
Erre 50%	7.—	"
Adjusztálás 4 csomag á 5 fill.	—20	"
Összesen	74.13	korona
20% " " " "	14.83	"
A munka minimális ára tehát	88.96	korona.

Nem ritka eset, hogy megrendelés előtt többféle példányszámra kérnek költségelőirányzatot. Ez esetben így számítanak:

Mondjuk egy kereskedő 8-oldalas VIII-as 4°, kék színben nyomandó prospektusra kér ajánlatot 3000, 5000, 10,000 példányra.

	3000	5000	10,000	
Papiros 20 kilós, á kiló 40 fill., 1000 ív 8 kor.	24.—	40.—	80.—	korona
12% " " " "	5.28	8.80	17.60	"
Szedés oldalanként 3 óra, 24 óra összesen	60.—	60.—	60.—	"
50% " " " "	30.—	30.—	30.—	"
Egyenetlés és mosás 4 óra, ezenkívül a nyomás	14.—	18.—	28.—	"
50% " " " "	7.—	9.—	14.—	"
Csomagolás 250-ként	—60	1.—	2.—	"
Összesen	140.88	166.80	231.60	korona
20% " " " "	28.17	33.36	46.32	"
A munka minimális ára	169.05	200.16	277.92	korona.

7. Stereotípiá. Folytonos öntőmunkával kapcsolatos előadások minden pénteken este 1/28 órától 1/210-ig. Előadó: *Hoffmann Antal*. Hallgatók: Eliás Sámuel, Horváth Lajos, Klein Ármin, Laufer Salamon, Löbl Izsó, Markovits Kálmán, Rosenberger Ignác; összesen 7.

Igen nagy ügyességet kíván a stereotípálás az a módja, amikor táblázatról és külön szedett harántvonalas szedésről akarunk egyetlen lemezt készíteni. Ezt az eljárást csakis gyakorlatból lehet megtanulni s a jó eredmény még ekkor sem mindig biztos.

Igen nehéz munkája a tömöntőnek még az autotípiák stereotípálása is. A közönséges matrica-lapok már a strukturájuk miatt sem alkalmasak a finomszemcsézetű autotípiák leformálására, s ezért más anyagot kell keresnünk az ilyes célra. Némely tömöntő a közönséges stereotípiái csirizben (iszapolt kréta, rozsliszt meg dextrin keveréke) véli ezt az anyagot megtalálnak. A csirizhez kevés pecsét-földet, bólszt kevernek, ami nagyban megkönnyíti a munka sikerültét. A matricát közönséges módon állítják elő s a csirizt a matrica képes felére is rákenik. A kefével való ráverésnek csak gyöngédnek, rövid ideig tartónak szabad lennie s aztán fadarabbal vagy simító-csonttal kell simogatni a matrica hátát. Mások a grafit-pasztával bevont kéregpapirost ajánlják mint olyat, amelynek segedelmével élesképű matricát készíthetünk a legfinomabb hálózatú autotípiáról is. Ez a grafitpaszta úgy készül, hogy jóféle iszapolt grafitot hígított gummi arabicummal téztaforma péppé keverünk, s aztán sima meg vékony kéregpapirosra kenjük. Az autotípiá leformálása nem kefével való veregetés, hanem sajtolás útján történik. Előbb azonban a kliséet petróleummal jól meg kell mosnunk, hogy a finom hálózatból minden legcsekélyebb piszok eltávolodjék.

A stereotípiá nemcsak a könyvek meg hírlapok előállítására tekintetében nagy jelentőségű, hanem sokszor igen jó díszítő segédeszközt talál benne az akcidens- és hirdetés-szedő is. Olcsón és könnyű szerrel kitűnő nyomásbiróságú kliséket állíthatunk elő a segedelmével. Ha például valamely szoros értelemben vett sima alapnyomati lemezt kell készítenünk: úgy állíthatjuk azt legegyszerűbben elő, hogy sima kartonpapirosról leöntjük. Ha pedig valami közelebről meg nem határozott, visszatérő mintázatú lemezre van szükségünk: ott van a sokfajta mintás préselésű borítékpapiros: ezekből öntünk le valamely tetszésünknek legjobban megfelelőt.

A hirdetés-szedő megbecsülhetetlen jó hasznát veheti a stereotípiának, különösen akkor, amikor valamely hirdetésnek kiválóan feltűnővé tételéről van szó. Például gyakran megesik, hogy valami

olyan negatív lemezt kell öntenünk, amelynek bensejében szöveg fölvételére való gömbölyű, négy-szögletes, avagy egyéb formájú űrnek kell lennie. Az ilyesminek előállítására a stereotípiá segedelmével vajmi könnyű. Tegyük föl, hogy üres kört tartalmazó betűmagasságú lemezt akarunk önteni: rézléniából megcsináljuk a kört, belülről megtöltjük quadrátummal meg egyéb sorzáró darabokkal, vékony dróttal körülkötjük s aztán kívül selyempapirost ragasztunk köréje. Ezt a kört aztán beállítjuk az öntőpalackba, kellő távolságban sarokvasakkal körülrakjuk s aztán az öntőpalackba öntjük az olvadt ólmot, illetőleg betűfimet. A lemez már ekkor kész is, csak a fölületét kell — előbb faszénnel meg vízzel, aztán sima palakővel — tökéletesen simára csiszolunk. A fekete fölületbe tettségünk szerint véshetünk ornamentumot meg betűket. Ha vastagabb betűk véséséről van szó: egyszerűsíthetjük a munkánkat, úgy hogy az illető sorokat leszedjük, alul enyvezett kartonpapirosra levonatot készítenek róla, majd a levonatot betűit egyenként kivágjuk s egy másik sima kartonlapra ragasztjuk. Kellő száradás és préselés után e kartonlap megfelelő helyére ragasztjuk a rézléniából szedett kört s az egészet leöntjük.

Van azután még néhány olyan stereotípiái eljárás is, amelynek segedelmével pusztán dekoratív hatásra szánt nyomat készíthető, a nélkül, hogy annak rajzát, illetőleg mintázatát előre meghatározhatnók. Ilyen eljárások például: a kaosztípiá és szelenotípiá is. Az előbbi nagyon egyszerű, de kissé veszedelmes eljárás. Itatós papirost vízbe mártunk s így nedvesen a stereotípiái készülék öntőpalackjába téve, lemezt öntünk róla. Ez a lemez lyukacsos, fantasztikus képű, akár a közismeretes holdtérképek, s világosabb színű alapnyomatul sokszor igen jól használható. Csak arra kell ügyelnünk a kaosztípiái lemez öntésekor, hogy közel ne legyünk az öntőpalackhoz, mert amikor a forró ólmot a vízbe mártott itatós papirosra öntjük, a hirtelen fejlődő gőz következtében valóságos robbanás áll be: az ólom szertefecseg s még a szemünket is kisütheti. Legjobb, ha az öntőkanalat hosszú rúdra kötjük s jó messziről öntjük vele a fémet az öntőpalackba. — A kaosztípiái lemezek előállításának egy másik módja az, hogy a forró ólmot egyszerűen hideg vas- vagy márványlapra öntjük. A gyors lehülés következtében ekkor is rendszertelenül lyukacsossá lesz a lemez s többszörös nyomással, a lemezek minden nyomás után való eltolásával szép színes nyomatokat készíthetünk róla.

A szelenotípiá főképpen csak annyiban különbözik a kaosztípiától, hogy nem itatós papirosról, hanem gyantaporral vékonyan telehintett vaslapról történik a lemez öntése. Bármelyik kicsiny nyomdában is elkészíthetjük a szelenotípiái lemezt, ha

a tisztára törült formaszorító vaslapon a megfelelő nagyságú területet ürtöltőkkel körülhatároljuk, gyantaporral telehintjük s aztán a rézléniákkal le-szorított ürtöltők közé vaskanálban megolvasztott betűfémeket öntünk. A gyantaport különben olajjal meg viasszal is helyettesíthetjük, úgy hogy a formaszorító vaslap illető helyét bekenjük olajjal s azután egyszerűen rája öntjük az olvadt ólmot. Az így készült lemez lyukacsai hosszúkásak s az eres márványra emlékeztető levonat készíthető róla. Magától értetődik, hogy a szelenotípia stereotipáló készülék segédelmével rendszerint jobban sikerül, mint a nélkül.

* * *

8. Gyakorlati mesterszedés. Folytonos szedés-munkával kapcsolatos előadások minden hétfőn este 1/2 8 órától 1/2 10 óráig. Előadó: *Spitz Adolf*. Hallgatók: Fischer J. Károly, Heller J. Kálmán, Kántor Vilmos, Klein Ármin, Krausz Jenő, Magyara Elemér, Marjánovits István, Sonnenschein Miksa, Thienschmiedt Ede; összesen 9.

A modern iparművészet legfő elve a célszerűség. Hogy a „szép“ jelzőre igényt tartó tárgy — tehát az akcidens nyomtatvány is — e jelzőt csakugyan megérdemelje: legelső sorban a céljának kell tökéletesen megfelelnie.

Az akcidens nyomtatvány sikerültének legfő feltételei ezek: a) dekoratív hatású, jól olvasható betűk; b) díszítmény dolgában takarékoság s a lehető legszigorúbb egyszerűség; c) tónusbeli érték és rajz dolgában egyöntetűség a betű és ornamentum között.

Ma már oda jutottunk, hogy a nyomdász, ha valami különleges, eredeti akcidens munkát akar előteremteni: nem annyira a szedésben, mint inkább a papiros minőségében, színében és alakjában keresi hozzája a megfelelő eszközt.

A szedés munka logikus folyamata ma már az, hogy az akcidens-szedő mindenekelőtt az eredeti nyomtatópapirossal legyen tisztában. E nélkül a tervezéshez kellő biztossággal hozzá sem foghat. Míg a régebbi időkben előbb tervet csinált a mesterszedő, aztán megszedte a szedését, s legvégül állott csak neki, hogy papirost keressen a nyomtatványhoz: most a papiros megválasztásával kezdődik a munkája. A költséges próbanyomatoknak sokszor egész serege takarítódik meg ilyenképpen.

A különleges nyomtatványok előállítása tekintetében kitűnő segítőeszközt talál a mesterszedő abban a tömérdek újabb papirosfajtában, amellyel a papirosgyárosok most a világpiacot elárasztják. A mind szélesebb körben kedvelt fénytelen, erősen strukturás papirosok ma már hatalmasan versenyeznek a korábban legfőképpen használt krétás papirossal, s rajtuk kívül a legkülönfélébb célokra alkalmas modern borítékpapirosoknak ezernyi faj-

tája áll a könyvnyomtató rendelkezésére. Ezeken a többnyire sötétebb színárnyalatú papirosokon pedig köztudomásúlag sokkalta könnyebben érhető el a kívánt effektus, mint a fehér vagy alapnyomati lemezek révén világos tónussal ellátott papiroson.

A könyvnyomtatónak azonban a közönség ízlésével kell első sorban számolnia. A komplikált szedés munka pedig igen sok esetben hidegen hagyja a megrendelőt, sőt talán éppen azt találja kifogásolni rajta. Lénia-görbítések, apró ornamentumrészletek iránt a közönségnek eddig úgy látszik egy csipetnyi érveke sincs. S ez természetes is. Nem a szedő gyönyörűségére csináltatja a nyomtatványt, hanem a maga hasznára, s ezért a dolognak minden áron a praktikus felét kívánja kiemeltetni. S a szedőnek akarva nem akarva alkalmazkodnia kell a megrendelő e fölfogásához.

A megrendelő sem zárkózik el a modern és különleges nyomtatványkiállítás elől, sőt azt sok esetben egyenesen megköveteli. De természetesen a praktikusságnak meg az olcsóságnak a szem előtt tartásával. S hogy e kívánságának a gyakorlati életben megfelelhessünk: bizony arra is akad majd mindig mód.

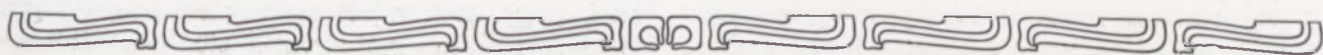
A modern mesterszedői munkálkodás egyik legfő irányító elve az, hogy a nyomtatási fölület határai — akár sok a szöveg, akár nem — mindig a kellő módon hangsúlyoztassanak. A művész-emberek irányítása mellett készült mesternyomtatványokon is szélteben tapasztalhatjuk ezt a törekvést. A sorokat igen gyakran a kolumna felső részére és az aljára rakják, közben pedig díszít vagy egyebet helyeznek el. Egyéb munkákon homlok- meg alsó lécekkel, kisebb-nagyobb díszítő darabokkal vagy körülkeretézéssel igyekeznek hangsúlyozni a nyomtatási fölület határait. A határok e hangsúlyozása azonban a régi módszerhez képest jókora könnyebbséget rejt magában az akcidens-szedőre nézve, amennyiben biztos útmutatást ad neki a szöveg csoportosítása tekintetében. Ha a szedő ugyanis valamely címkolumna vagy más egyéb munka készítésekor a kolumna alsó és felső szélének sorokkal vagy díszszel való jelzéséről már gondoskodott: a további szövegcsoportosítás megbeosztás munkája már meglehetősen könnyű.

A tetszetős akcidens munka egy további követelménye az is, hogy ugyanegy lapon — a nyitott könyv szemben fekvő két oldala is egy lapot számít — lehetőleg csak egyetlen egy betűfajta használjunk föl a szöveg szedéséhez, s ebből az egyetlen betűfajtaból is lehetőleg csak kevés nagysági fokozatot. A sokféle betűfokozat alkalmazása nemcsak hogy nyugtalan hatásúvá teszi a nyomtatványt, hanem még rendszerint az eredeti célunkat: a szövegrészek különböző mértékben való kiemelését sem érjük el vele. A sok különböző nagyságú sor

nem a nagyságával arányos különböző mértékben tűnik a szemünkbe, hanem úgyszólván sehogyan sem, amennyiben az egyik betűnagyságról a másikra való átmenetel közben szemünk elveszíti a sorok kisebb és nagyobb voltát megkülönböztető érzékét. Erősen előtérbe csak a szöveg legfontosabb szavainak szabad lépniök, vagyis csak ezeket kell kiemel-

nünk. A szöveg többi részeinek egyaránt háttérbe kell vonulniok. Annak a fölfogásnak tehát, amely egy-egy lapon lehetőleg kevés betűfokozat alkalmazását ajánlja: nemcsak a dekoratív hatás emelése érdekében van tökéletesen igaza, hanem a praktikuság szempontjából is egyszersmind.

Novák László
tanf.-vezető.

A rajz és vázlatkészítés a könyvnyomdászatban.*

Mai napság, amikor a sokszorosító iparágak, s ezek között a bennünket leginkább érdeklő könyvnyomdászat azon fokon áll, hogy közelfekvőnek mondhatjuk azt az időt, amikor majd régi fényében, régi dicsőségében láthatjuk ismét ragyogni, azt tartom, nem háládatlan téma, amelyet a cím kifejez, s amelyet én szerény értekezésemben tárgyalni óhajtok.

Érdekessége mellett a kérdés eminens fontossága is szükségessé teszi, hogy ezzel minél tágabb körben foglalkozzanak, felette eszmét cseréljenek. annál is inkább, mivel ez úgyszólván egyik sarkételét képezi a magyar nyomdászat művészi haladásának, s a külföldi, különösen az angol, amerikai és német nyomdászattal való egyenrangúvá válásának.

Kezdem tehát a rajzon.

A rajznak a nyomdászatban, de főleg a mesterszedésben mindenkoron nagy szerep jutott. Bármilyen lett légyen is az uralmon lévő stílus, a mesterszedőnek egy bizonyos fokú rajztudás, stílusismeret elengedhetetlen szükséglet volt, különben képtelen lett volna még a szerény kívánalomnak is megfelelő alkotni az időnkint meg-megújuló betű- és díszítő-anyagokkal.

Régebben, amikor még az ókori, egyiptomi, görög, római stb. építészetből vett formák és motívumok képezték főképpen díszítvényeink anyagát, az ezeknek quasi a stílusból folyó, szabályokhoz kötött alkalmazása mellett bár a rajztudás is kívánatos volt, de túlnyomórészt inkább a stílus és forma- ismeret gyökeres tudása volt a fő kellék. Részben ugyanez áll a betűöntődék által később piacra hozott gót, renaissance, barok és rokokó stílusú díszítvényekre is. Itt azonban, s különösen a renaissance és rokokó stílusú díszítvényeknél, már több tér nyílott a mesterszedő tervező-képességének, rajzolótehetségének. Bár ezek alkalmazása is szabályokhoz volt kötve, mégis a rajz tekintetében is képzett mesterszedő, ezek betartása mellett is, az elrendezés és szép összefűzéssel nagyon jól és hasznosan érvényesíthette rajztudását.

Már a szabad irány azután vonalas díszítvényeivel egyenesen nélkülözhetetlenné tette azt, hogy a mesterszedő az ezen díszítvények tervezőjének az egyes darabok által kifejezni óhajtott eszméit, azok mikénti alkalmazhatóságát tökéletesen értse, azokat a díszítvény szellemének megfelelően vonalakkal továbbfűzni tudja.

Bár kétségtelenül el kell ismernem, hogy a szabad irány alkotásai között igazán értékes, szép nyomtatványokat lehetett látni, mégis különösen sok volt az olyan munka közöttük, melyek szinte kirívóan hívták fel a szemlélődő figyelmét a sok lehetetlen, otromba formákra, hajlításokra, amelyek minden jó ízlést nélkülözve, a díszítvényt tervező intencióinak halvány sejtelme nélkül lettek ok és cél nélkül felhasználva.

Kicsinyes felfogás volt ez időben a mindenáron litográfiai hatásra való vadászat. E körülmény sok oly dolgot követtetett el a mesterszedővel, ami egyébként eszébe sem jutott volna.

Emez ízléstelenségek magyarázatát főképpen a rajz nem tudásában találjuk, nem ritkán azonban az egyes mesterszedők ily irányú képességeinek túlbecsülésében is.

A rajzolás gyakoribb, bővebb alkalmazását a mesterszedésben a szabad irány idejéből datálhatjuk, amikor is az mindinkább terjedni kezdett, hogy a modern irányt megelőző úgynevezett naturalisztikus irány keretében már fékevesztetten düljön.

Ha meggondoljuk azt, hogy az ez időben a mesterszedők között lábrakapott önálló díszítvény-rajzolás, melyet a különféle alapnyomati lemezek segítségével használtak fel munkáikhoz, mily szörnyszülőtteket hozott világra, bizony könnyen elképzelhetjük, hogy a közel jövő nyomdászat-történetírójának lesz ezen elég gáncsolni valója.

Hogyne. Mikor maguk a betűöntődék is, amelyek a változott stílus, az új divat parancsoló kényszere folytán hozták a piacra ily még kiforratlan eszmék alapján készült díszítvényeiket, nem tudtak valami tetszetős, jól alkalmazható dolgokat produkálni.

Sokat vétettek itt mesterszedőink főleg azzal, hogy az amúgy is túlzott fantáziával készült díszítvénye-

* Felolvasatott Miskolcon 1906. évi április hó 16-án, és Győrött 1903. évi június 24-én.

ket még lehetetlenebbekkel igyekeztek túlszárnyalni, s jó részben ők is okai voltak a naturalisztikus irányból tisztult elvekkel kifejlődő modern irány hideg, sőt visszautasító fogadtatásának.

A mai modern irány díszítményeinek korrekt megértéséhez, helyes alkalmazásához az egyéb ismeretek mellett feltétlenül szükséges a rajztudás is, és pedig fokozottabb mértékben.

Rég tudatában vannak ennek úgy az egyes mesterszedők, mint általában a szakkörök is, amelyek az ez iránybani haladást rajzkurzusokkal igyekeznek elősegíteni.

Jóllehet eme rajzkurzusok eminens értékét kicsinyelni nem lehet, mégis igaz az, hogy ezek legtöbbje nem hozta azt az eredményt, amelyet várni lehetett, aminek egyedüli oka az, hogy maga a rajzkurzus hamis úton haladt, s így természetesen hamis eredményre kellett, hogy vezessen.

Bár lényeges szükségletnek tartom a nyomtatványok művészies, korrekt kiállítása érdekében, hogy a rajz a mesterszedésben minél nagyobb mértékben jusson érvényre, mégis azt a módot, amelyet manapság sokan ennek eszközzésére használnak, nem tartom sem jónak, sem célra vezetőnek.

Hogyan is használja fel manapság a legtöbb mesterszedő rajztudását munkájánál?

90%-a a mesterszedőknek, ha rajzolni tud, vagy ha már csak felteszi magáról, hogy tud, okvetlen azon kezd, amin tulajdonképpen — és pedig csak a legjobb esetben — végeznie kellene: hogy önállóan alkot magának díszítményeket, amelyekhez növényi, állati motívumokat dolgoz fel, stilizál a lehetetlenségig, arról nem is szólva, hogy egyik-másik még az emberi alakokkal is megpróbálkozik.

Magában véve azt, hogy ily munkával foglalkozik, gáncsolni nem lehet, mert kétségtelen, hogy izlése, látóképessége, arányismerete ily módon finomul, a sok gyakorlat pedig rajzolóképességét folyton fokozva, végre is tán kész rajzolóvá teszi, de nagyon is kérdéses az, hogy vajjon helyes és célra vezető-e, ha az ilyen, csak kísérleteknek nevezhető rajzokat nyomtatványok díszítésére használja fel.

Ezt csakis akkor tartom megengedhetőnek, ha az illető mesterszedő a perfekt rajzoláson kívül bír a kellő természetráji előképzettséggel, s a rajzon felhasználni szándékolt motívumnak megfelelően ismeri a növény- és állattant, az emberi alakok rajzolásánál pedig az anatómiát. Lehetnek, sőt tudtommal vannak is ily mesterszedők, s ha ezek ily irányú tudásukat mérsékelt határok között sikerdíszítmények alkotására használják fel, a nyomdászatnak csak használnak vele.

Bizonyos tehát az, hogy egy oly mesterszedő, aki az előbb említettekkel kellő mérvben tisztában nincs, nem alkothat oly elfogadható dolgot, legyen ő különben még oly ügyes rajzoló, hogy az művés-

zeti szempontból egy vagy más tekintetben kifogásolható ne legyen.

Szerintem holmi nagyon is kétes dicsőségen kívül semmi más haszna nincs annak, hogy ilyen hibás, művésztelen rajzot használjunk fel munkánkhoz.

Még csak az az indok sem áll fenn, amit gyakran hallottam már hangoztatni, hogy ily módon olcsóbban jutunk a díszítő anyaghoz. Mert eltekintve attól, hogy ezek rajzolása, vágása, a szükséges lemezek, az esetleges elrontás stb. mind áldozatokkal járnak, még az a hátrány is fennáll legtöbbször, hogy másodszer ezeket már alig-alig használhatjuk fel.

Ha valaki még a saját ideáját viszi ki ily módon, még az előbb elmondottak után is érhetőnek, s ha a kellő határok között mozog, megengedhetőnek tartom, de már azután egyenesen beteg kinövés az, amikor egyes betűöntődek díszítményeinek többkevesebb átformálása, s legtöbbször elrontása útján igyekeznek *eredetinek* nevezett alkotásokat létesíteni.

Mindez a ferdeség pedig a rajztudásnak a nyomdászatban való mikénti felhasználásának hamis értelmezéséből ered.

Úgy az egyes mesterszedők, mint nem ritkán maguk az ily rajzkurzus-vezetők is, a rajzot mint *célt* tekintik. A hiba pedig ebben van.

A mesterszedésben a rajzot csakis mint *eszközt* tekinthetjük, amely bár tán több és magasabb fokot és helyet igényel a szedésnél a többi ily eszközök érvényesülésénél, de azért bizony ezeknek egyikét sem pótolhatja.

Az pedig, hogy egyáltalán szükség van-e az ilyen alkotásokra, a mai szinte túlsok, minden izlés és kíváncsalmnak megfelelő, s nagynevű művészek által alkotott betűöntődei díszítmények mellett kérdés tárgyát sem képezheti. A logikus válasz mindenestre nemmel felelne. Kivételt képeznek természetesen amaz esetek, amikor egyáltalán nem áll oly díszítmény rendelkezésünkre, amelyet valamely útonmódon elfogadhatóan alkalmazhatnánk.

Mint ilyenekről kell megemlékezni a magyaros díszítményekről. Ilyen betűöntődei anyagunk bizony vajmi kevés van, s a kevés közül is csak egyes soros díszekről mondható el az, hogy valamelyest használhatók.

Sajnos, sem hazai művészeink, még kevésbé hazai öntődeink semmi jóindulatot nem mutatnak az iránt, hogy a magyar stílusból merített motívumokkal betűöntődei díszítő-anyag teremtsék.

Pedig végtelenül hálás és szép munka volna, ha hazai rajzoló művészeink e kérdés megoldását megkísérlenék. Hisz nem akadna Magyarországon egyetlen nyomda sem, amely az ily díszítő-anyagot örömmel ne fogadná.

Egy és más kísérletek folynak is ez irányban, reméljük, hogy ez sikerre fog vezetni.

Addig is míg ez meglesz, jól és helyesen cselekszik minden nyomdász, ha néha-néha, amikor ezt a viszonyok megengedik, a magyar stílusból merített motívumokkal díszíti a nyomtatványokat. Egyet azonban figyelmükbe óhajtók ajánlani az ily munkák készítésénél s ez az, hogy előzőleg szerezék meg az ide vonatkozó irodalmat, tanulmányozzák azt s ne hagyják figyelmen kívül Huszka Józsefnek „Magyar ornamentika“ című művét, mint amely oly tömegét tartalmazza a magyar motívumoknak, hogy ez maga is jó részben biztosíthatja a sikeres munkát.

Egészen másképp alakul azután a helyzet az olyan mesterszedőnél, aki a rajzot nem mint célt, hanem mint eszközt tekinti. Kiműveli ugyan magát a rajzolásban lehető magas fokig, de nem azért, hogy ezen a réven azután versenyre keljen az önök által is bizonyára jól ismert nagy grafikai művészekkel, mint a sok közül pl. Eckmann, Burne-Jones, Walter Crane, Hupp, Klinger, Bürck, Adams, Keune stb.-vel, akik díszítményeinket alkotják, hanem igenis azért, hogy az ezek által rajzolt s az öntödék révén rendelkezésünkre bocsátott díszítményeket az ő szellemükben, az esztétika, a jó ízlés kívánalmainak megfelelően használhassa fel.

Az ilykép gondolkodó mesterszedőt képessé teszi rajztudása tisztán betűöntődei anyagokkal is oly mintaszerű, művészi, tetszetős munkák alkotására, amelyek, a mellett hogy aránytalanul kevesebbe kerülnek — amit végre is ma már figyelmen kívül hagynunk nem lehet — határozottan felveszik a versenyt a napról-napra elég érthetetlenül még egyes német szaklapokban is látható önalkotta művészietlen és értéktelen díszítményekkel készült nyomtatványokkal és pedig feltétlenül sikerrel.

Téves állítás az is, amit már szakkörökben sokszor hallottam hangoztatni, hogy csak az ily rajzok segítségével alkothat a mesterszedő olyat, amelybe egyéni ízlését is beleönthetné.

Nem ez az egyedüli mód, sőt ez az ily módok között a legnehezebb.

Az ügyes, képzett mesterszedő a ma már rendelkezésre álló univerzális használhatóságú betűöntődei díszítő-anyagokkal igenis alkothat olyat, amely a sablontól menten, eredeti módon tükrözteti vissza eszméit és egyéni ízlését.

Összegezve már most az itt elmondottakat, végeredménykép arra a következtetésre kell hogy jussunk, hogy a rajztudás a mesterszedésben igenis fontos kellék, azonban *csak mint kisegítő eszköz*.

Szükséges, hogy a rajzolást kiki tehetségéhez képest kisebb vagy nagyobb mértékben elsajátítsa, de csak azért, hogy e tudása a betűöntődei anyagokkal való munkánál, azok miként való összeállításánál, egybekapcsolásánál segítségére legyen, oly módon, hogy az esetleg egész apró darabkák-

ból is egy harmonikus, művészi egész legyen képes alkotni.

Amíg a rajzot mint eszközt használjuk munkánknál, annak csak használhatunk, ha azonban túllépjük azt a határt, amely a szedőt a rajzolótól elválasztja: munkánk sikere kockáztatva van, ha csak — mint már előbb is említettem — a szükséges nagyjelentőségű előképzettségekkel nem rendelkezünk.

Ha valaki azonban minden tekintetben perfekt, ám próbálkozzon meg a díszítményrajzolással, idővel tán szép eredményeket fog tudni felmutathatni, művészeti szempontból azonban valami újat, különlegesen csak a legkritkább esetben hozhat. Mert bizony nem hagyható figyelmen kívül az, hogy mi, akik egész nap, egész héten át a nyomdához vagyunk kötve, nem rendelkezhetünk sem idővel, sem alkalommal arra, hogy az ily művészi becsű rajzok egyik alapfeltételét képező, s a természet világából vett eredeti motívumokat szerezhessünk, azoknak életét, elváltozásait, különféle helyzeteit, s a napnak különféle szakából folyó megvilágítását megfigyelhetnénk. Már pedig ez fontos követelmény akkor, ha újat akarunk a rajzban nyújtani.

Összehasonlítva a mi helyzetünket a betűöntődek s így közvetve a mi számunkra is alkotó művész szabad és minden kényszertől ment helyzetével, azéval, akinek idő és alkalom elég van adva arra, hogy szépet és jót alkothasson, a legmesszebbmenő előképzettségekkel rendelkeznek, mestere a rajzban és festészetben ismert különféle technikáknak, eljárásoknak, bizony be kell ismernünk, hogy a díszítményrajzolás egy oly különálló művészet, amely éppen nem lehet a mesterszedő hivatása. Természetes azonban, hogy e most hangoztatott tétel nem zárja ki azt, hogy kivételek, de csak nagyon kevés számú kivételek ne legyenek.

Vizont azonban felhasználhatja a mesterszedő rajztudását akkor, amikor valamely a munkájához szükséges kisebb gyári jelre, monogramra, s ehhez hasonló egyszerűbb dolgokra van szüksége, vagy pedig amikor egy-egy sor vagy díszítmény *kiséreté-képpen* az alaplemezre kell egyetmást rajzolnia.

Úgy ezen a téren, nem különben a betűöntődei díszítmények művészi, ízléses és helyes felhasználásában oly tág tér nyílik a rajztudás alkalmazásának, hogy ez még a legambiciózusabb szedőt is kielégítheti, s ha erről valaki a gyakorlat útján meggyőződést szerez, be fogja látni, hogy teljesen felesleges erejét oly munkára pazarolni, amelynek kimenetele kétes eredményű, mikor ugyanazon célt sokkal egyszerűbb úton is el lehet érni.

Ajánlatos tehát, hogy a rajztudás illetéknéppen felhasználását forszírozzuk, továbbá hogy nagy súlyt helyezzünk a vázlatkészítésre.

Ez szép, hálás és hasznos tanulmányi tárgy, amely

mellett rajztudásunk is fejlődik, de egyszersmind reátalálunk és megszeretjük igazi hivatásunkat, a *szedést*.

Mérhetetlen gyakorlati értéke van a betűöntödei anyagokból való vázlatkészítésnek. Ha ezt rendszeresen és következetesen végzi a mesterszedő, szinte észrevétlenül képezi ki magát oly magas fokra, hogy a legnehezebb helyzeteken játszi könnyűséggel siklik át, s idővel nem létezik majd számára a szedésben oly eshetőség, amit egy vagy más úton leküzdeni ne tudna.

Átérve már most a vázlatkészítésre, itt engedjék meg nekem, hogy hivatkozzam a Könyvnyomdászok Szakköre 1904. évi Évkönyvében a „Vázlatkészítés“-ről írt cikkemre, amelynek egyes részleteit bátor voltam jelen felolvasásom keretébe illeszteni, amire különösen felbátorított az a körülmény, hogy az ott lefektetett alapelvekkel folytatott kísérleteim minden tekintetben kielégítő eredményre vezettek, s még olyanok is, akiknek vajmi kevés a rajztudásuk, ez alapon elfogadható, sőt kitünő vázlatokat készíthettek.*

Vázlatokat a mesterszedő két célból szokott készíteni: saját használatára, vagy a megrendelő részére.

Az első esetben az adott nagyságú papiroson ügyszólván csak körvonalozza az agyában született eszmét, s elhagyva minden aprólékos díszet, csak a rendelkezésre álló sik felosztását tünteti szem elé néhány vonással, s a főbb sorok s az esetleg használandó emblème vagy más nagyobb díszítmenydarab levonatát ragasztja fel a tervezett helyre.

A második esetben a szedő feladata nehezebb, amennyiben a megrendelő szeme elé kerülő vázlat már bizonyos határozott alakot kell hogy öltson, a főbb sorok, s a felhasználandó díszítmenyek kellően kifejezésre kell hogy jussanak, hogy a megrendelő már a szedés megkezdése előtt láthassa, mit fog kapni, s már akkor, amikor az még nem ütközik akadályokba, megtehesse kifogásait, s esetleges kívánságai könnyebben teljesíthetők legyenek.

E kétféle célt szolgáló vázlatkészítés előfeltételeit, módzatait, a használandó eszközöket óhajtom most megismertetni, s módot óhajtok nyújtani arra, hogy ezen egyszerű s éppen nem nehéz eljárási módzatok útján még azok is, akik egyébként rajzolni nem tudnak, könnyű szerrel készíthessenek jó vázlatokat, természetesen betűöntödei anyagokból.

Vegyük tehát a sorrendet és pedig először a saját célunkra készülő vázlatkészítést.

A mesterszedő kap például egy üzleti kártyát szedni; az utasítás úgy szól, hogy valami csinos,

de ne drága dolog legyen. Dacára annak, hogy egyszerű munkáról van szó, ne mulassza el a szedő, hogy akár pár vonásból álló vázlatot is készítsen, mert ha bármily csekély támpont van is szemünk előtt, a szedést oly aránytalanul megkönnyíti, hogy a vázlatkészítéssel töltött időt kárpótolja.

Az adott utasítás s a rendelkezésre álló betű- és díszítő-anyag szemelött tartásával átgondoljuk, hogy az adott szöveg és alakból mit is lehetne létrehozni. Megrajzoljuk legelőbb is négy vonallal az adott papír nagyságát, lemetszük minden oldalról a megfelelő margót, ezáltal elérjük azt, hogy a rendelkezésre álló tér tisztán áll szemünk előtt. Fő dolog lévén minden nyomtatványnál, hogy a sorok kellően érvényesüljenek; ezeket próbáljuk tehát legelőbb jól elhelyezni. Ha ez sikerült, mérleghelhetjük, vajjon alkalmazhatunk-e a szöveggel kapcsolatban valamely vignettát, vagy hogy egyáltalán alkalmas-e a fenmaradó tér díszítmény felhasználására; ha igen úgy ezeket is felületesen megrajzoljuk pár vonással s ekkor már megítélhetjük e nagyjából összerótt vázlatból is, hogy munkánk érdemes-e a kiszedésre, s hogy az megüti-e a kívánt mértéket. De megítélhetjük e kis vázlatból azt is, hogy a felhasználandó díszítmény emelni fogja-e munkánk értékét, vagy megfelel-e általában a jó izlés követelményeinek. Ha azután mindeme követelményekre kielégítő eredményt látunk, megkezdhetjük a szedést s ez akkor már könnyű s ami a fő, biztos eredményű lesz.

Törekedjünk mindenkor a lehető egyszerűsége, mint amely mindenkoron a legszebb is. A kieroszakolt feltünőség nyers hatású — nem szép.

Jegyezzük azt meg magunknak jól, hogy csakis az olyan munka lehet mintaszerű és érhet el jó hatást, amely feltétlenül helyes, reális alapokon épült fel, s a hatás ott, ahol nem természetes úton, hanem mesterkéltiséggel jelentkezik, éppen ellenkezőleg a céllal, visszatetszést fog szülni.

Bármily egyszerű munkát készítsünk is, igyekezzünk azt úgy előállítani, hogy már az első pillanatban észrevehesse az, aki kézhez kapja, hogy ki és mit akar azzal kifejezni; nagyon hálás dolog e tekintetben a szemléltetés, vagyis az ajánlott cikknek klisé útján való reprodukálása. Egyszóval az előállítással kell elérnünk azt, hogy az illető nyomtatvány ne kerüljön olvasatlanul a papirkosárba.

Saját tapasztalataimon okulva, nagyon is ajánlom, hogy minden szedő, bármily egyszerű munkához kezdjen is, ha azon éppen semmi díszítés sincs, egy vázlatot készítsen, sok időt nyer általa és sok bosszúságtól kiméli meg magát.

Áttérek már most arra, hogy miként lehet betűöntödei anyagokból a rendelő számára teljes kiviteli vázlatokat készíteni, a nélkül, hogy az a nyomda valamelyes különösebb megterheltségével járna.

* A felolvasás eme részletének közlésével szolgálatot véltünk teljesíteni mindazoknak, akiknek nincsen birtokában 1904. évi Évkönyvünk, de meg szükséges ez azért is, mivel a felolvasó itt újabb részleteket is vitt bele munkájába. *A szerk.*

A vázlatkészítés megkezdése előtt számolnunk kell minden körülménnyel, s különösen ne hagyjuk figyelmen kívül a modern irány két legfőbb segítő eszközét, a divatos papírt, s az ennek megfelelő kifejezésteljes, de többé-kevésbé tört színek alkalmazását. E két fő dolgot sokszor a legraffináltabb izléssel előállított szedés sem kárpótolja. Hogy példát hozzak fel, ilyen a sötétszínű papirosoknak világosabb színekkel való nyomtatása, amit ma már minden nehézség nélkül alkalmazhatunk, mivel ily abszolút fedő festékek már forgalomban vannak. Nem kevésbé frappáns hatású pl. két jól kiválasztott sornak vörös papíron fehér színnel való nyomtatása. Ez oly diszkrét és mégis feltűnő, amit nem egykönnyen tudnánk utólréni másnemű eljárással.

A vázlatkészítéshez, a szerint, hogy fehér vagy gyengébben színezett, avagy pedig sötétebb színű papíron lesz a tervezendő nyomtatvány nyomva, kétféle eljárást ajánlhatok.

Ha fehér, vagy gyengébben színezett a használandó papír, legajánlatosabb a vázlatkészítéshez az úgynevezett „florposzt” papirost használni; ez a papír fehérben és majdnem minden világosabb színárnyalatban kapható, s olcsóságánál fogva nem kerül nagyobb anyagi áldozatba annak beszerzése; ez teljes átlátszóságánál fogva nagyon megkönnyíti a tervező munkáját.

Ha pedig a használandó papír sötétszínű, úgy legjobban az eredeti papíron eszközölni a tervezést.

Vegyük tehát először, hogy fehér papirosra tervezendő valamelyes nyomtatvány. Mint már előbb is említettem, a papírnagyság és a megfelelő margónak négy vonallal való megrajzolása képezi első teendőnk, s ha ez megvan, gondolkozhatunk a szöveg áttanulmányozása mellett a kivitelén. Természetes, hogy ezúttal se sajnáljuk a ceruzát, hanem eszménket vessük papírra; ne rajzoljunk, erre nincs időnk, elég ha a sorokat két-két a betű nagyságát mutató vonal, a díszítményt meg egy-egy fekete folt képviseli.

Mint mindig, első sorban a szöveget igyekszünk jól elhelyezni, s ha ez irányban megállapodtunk, kiválasztjuk az annak leginkább megfelelő betűfajt s leszedjük a fősört; ha ez megfelel, a szöveg többi részét arányosan köréje csoportosítjuk. Csak ezután gondolhatunk a díszítményekre. Fő elvünk legyen itt, hogy ez a felhasznált betűfajjal lehetőleg összhangzásban legyen. Ezt megkívánja a munka stílszerűsége. Ecsetvonású betűkhöz lehetőleg ecsetvonású díszeket, tollvonású betűkhöz ellenben tollvonású díszítményeket kell használnunk. Ékes bizonyítékát látjuk ennek a közelebbi idők betűöntődei termékeinél, ahol is már az egyes betűfajokhoz azoknak mindenben megfelelő díszítő-anyagot is készítenek, mint pl. az Eckmann, Behrens, Makart, Herold, Hohenzollern, Ver Sacrum és sok más betű-

fajnál, amelyeknek mindegyike külön-külön rendelkezik a betű vágásához mért díszítő-anyaggal, megkönnyítve ezzel a mesterszedések valóban stílszerű kivitelét. Sajnos azonban, hogy ily teljes betű- és díszítő-anyaggal ma még nagyon kevés hazai nyomdánk dicsekedhetik s így nagyon sokszor jobb gondolkodásunk ellenére is meg kell alkudnunk az „ahol nincs, ott ne keress” elvével. Ilyenkor azután nem marad más hátra, mint hogy legalább a betű- és díszítő-anyag között való vastagsági arányt a jó izlésnek megfelelően oldjuk meg, még pedig ha másképp nem menne: akár a színezéssel is, és pedig aképpen, hogy az erősebb betűket vagy díszítményeket gyengébb színnel, a világosabbakat élénkebb színnel nyomjuk.

E kis kitérés után vegyük fel a fonalat ott, ahol elhagytuk. Ha a szöveg kevés, ajánlatos nagyobb díszítő-darabok felhasználása, de vigyáznunk kell, hogy semmiesetre se lépjük túl a határt, mert amint tudjuk, sok a jóból is megárt.

Ha azonban a szöveg meglehetősen kitölti a rendelkezésre álló teret, csinján bánjunk a díszítő-anyagok felhasználásával, mert ilyenkor azután túlsúlyos fenyegeti munkánkat.

Ezek után, ha tisztában vagyunk a sorok elhelyezésével, a felhasználandó díszítmények minéműmőségével s az ezeknek legjobban megfelelő színezéssel, hozzáfoghatunk a tulajdonképpeni vázlat készítéséhez.

Ha a tervezendő nyomtatványra díszítményül csak egy vagy két nagyobb darabot használunk fel, legalkalmasabb, ha egy oly ívet, amelyen a szedés nagysága négy vonallal meg van rajzolva, a lehúzó prés lapjára teszünk, s azon a már megfelelő színnel befestékezett díszítményt és a leszedett fősört elhelyezzük, amikor is már a lehúzás előtt láthatjuk annak jó vagy rossz hatását, s mindjárt javíthatunk azon; ha azután a hatás kielégítő, reáteszünk egy ív papírt, lehúzzuk azt. Ajánlatos több levonatot készíteni, lehetőleg többféle színben, hogy a színhatást is tanulmányozhassuk. Az így készült levonaton azután már csak az alapszint kell megfestenünk, s a már említett módon a sorokat vonalakkal helyettesítenünk.

Az esetben, ha a tervezendő munkához apróbb díszítményeket, vagy éppen vonaldíszet is használunk, csak a fősört húzzuk le a megfelelő színben a már említett átlátszó florposzt-papirosra, a díszítményeket azután éles ceruzával a mintakönyvből reápauszáljuk.

Ez az eljárás már körülményesebb, amennyiben a lehúzott fősor körül meg kell rajzolnunk négy gyenge vonalal a szedés nagyságát, s elővéve a használandó díszítmények mintakönyvét, s a megjelölt papírost reá helyezve, átpauszáljuk a megfelelő helyre a kívánt darabokat. Ha ez kész, az

összekötő vonalakat már minden nehézség nélkül meghúzhatjuk.

Nem sokban különbözik ez eljárástól az erősebb színű papirokon való vázlatkészítés.

Itt azonban már csak az az egy módunk van szép vázlatot készíthetni, ha a felhasználandó dísz és a főbb sorokat a megfelelő színnel befestékezve, elhelyezzük egy a készítendő szedés nagyságának megfelelő területen, s lehúzzuk az eredeti papírra. Egyebekben pedig úgy járunk el, mint az előbb leírt módzatoknál; előbb ceruzával megrajzoljuk, majd az alapszínek megfestése után a megfelelő színnel kihúzzuk a rajzot, s megjelöljük e sorok elhelyezését.

Amint látni méltóztatott, nagyon szerény eszközökkel s aránytalanul rövid idő alatt készíthetünk betűöntődei anyagokból minden célnak megfelelő vázlatokat, s éppen ezért nagyon ajánlatos, hogy minden törekvő nyomdász gyakorolja magát a vázlatkészítésben, annál is inkább, mivel ezt minden nehézség nélkül odahaza is végezheti szabad idejében. A présen való lehúzást teljesen nélkülözhetjük odahaza, mivel ezt csak a gyorsabb és precízebb eljárás céljából említettem, de e nélkül is készíthetünk kifogástalan vázlatokat.

Az otthon való vázlatkészítéshez nem kell semmiféle különösebb berendezkedés; pár ív florposzt-papír, ceruza, vonalzó, körző s néhány legszükségesebb vízfesték, no meg a nyomda betű- és díszítőanyag-mintakönyve szükségeltetik hozzá.

A nyomdászatban is, csakúgy mint bármely más foglalkozásnál, ma már a mellett, hogy szépet kívánnak, szinte természetszerűleg következik utána, hogy aránylag gyorsan és olcsón.

Ha e kívánalomnak meg akarunk tudni felelni, azt legkönnyebben a vázlatkészítés kitartó gyakorlásával érhetjük el.

Szükséges azonban, hogy a szakirodalmat is — úgy a hazait, mint a külföldit — állandóan figyelemmel kísérjük, a szacikkekben lefektetett alapelvekkel tisztába jönni igyekezzünk, egy szóval, hogy folyton, megállás nélkül tanuljunk.

Aki arra számot akar tartani, hogy jó nyomdásznak tartsák, sok mindent kell még tanulmányoznia, ami szép foglalkozásunkkal összefügg.

Mindenekelőtt magas fokú műveltségre kell szert tennie, hogy a kezeibe kerülő s a legkülönfélébb célt szolgáló kéziratokat jól átérteni tudja. Ez úton azok valódi értelmének, céljának megfelelően készítheti el a nyomtatványt, úgy hogy az nemcsak a szépség törvényeinek, hanem egyszersmind a megrendelő érdekeinek is megfelelően.

A különféle alapnyomati lemezek technikájának megismerése is sok könnyebbséget szerezhet munkánknál s elősegítheti azt, hogy szépet és jót alkotassunk.

A könyvnyomdászattal rokon szakmák, mint a könyvkötészet, horganyedzés, fametszés, nyomás elméleti tudása is nagyon ajánlatos. Utoljára hagyjam, pedig tán legelőbb kellett volna említenem azt, hogy tanulmányainkat ne csak a különféle apróbb kereskedelmi, ipari s más merkantil munkák elkészítési módjára fektessük, mert ezzel még nem tehetünk eleget minden várakozásnak. A könyvnyomdászat egyik legszebb, legelső terméke, mint azt neve is kifejezi: a könyv. Az egyszerű, minden dísz nélkülöző könyvbe is belevihetünk oly művészetet, amelyet semmivel sem lehet utólni. A könyvet, annak alakjából, beosztásából, nyomásából folyó sajátosságait megismerni: módjában van minden nyomdásznak; — ha ezt elmulasztja tanulmányozni, nemcsak hogy sohasem fog tudni perfekt szép munkát készíteni, de vét önmaga és a magyar nyomdászat emelkedése iránt is. *Löwy Salamon.*

Előfizetési fölhívás a Magyar Nyomdászok Évkönyve 1907-iki évfolyamára.

Ország-világ elismerte tavaly a Könyvnyomdászok Szakköre Évkönyvének a sikerét. A legjelesebb művészi és szakfolyóiratok lelkes dicsérettel adóztak annak a hatalmas nyomdászközösségnek, amely ily díszes kiállítású és tartalmas könyv előteremtésére képes.

Az idén, november elején megjelenő huszonkettedik kötet még különb lesz. Tartalmáról már előre is kijelenthetjük, hogy magosabb színvonalú lesz az eddigieknél is; biztosítja ezt az a jeles szakírói gárda, amely már eddig is szavát adta, hogy teljes erejével támogat az évkönyvcsinálás munkájában. Szóba kerül az Évkönyvben minden olyan tárgy, amely a legutóbbi időben aktuálisnak mutatkozott. A szedésre vonatkozó művészi elvek taglalása közben nem feledkezünk meg az egyéb munkakörökben szükséges tudnivalókról sem. Ami pedig a kiállítását illeti: eddigi kilátásaink szerint semmi esetre

sem marad az idei mögött. Mesterszedőinknek, gépmestereinknek színe-java itt teszi majd közkinccsé a maga technikai és művészeti tudását.

Az Évkönyv folytonos nagyobbodásának természetes következménye, hogy az árát némi csekély összeggel fölemeljük. Aki azonban július haváig Szakkörünkbe beiratkozott, s tagsági illetékeit rendesen fizeti: ingyen kapja meg az Évkönyvet is. Az előfizetési ár különben helyben 2 korona, vidéken portómentes küldéssel 2 korona 30 fillér, amely összeg szeptember közepéig 20 filléres heti részletekben is letörleszthető. Megjelenés után 3 korona lesz az Évkönyv ára (vidéken 3 korona 30 fillér). Gyűjtőknek minden eladott és kifizetett tíz példány után egy tiszteletpéldányt adunk.

A Könyvnyomdászok Szakköre választmányának megbízásából: *Novák László*, szerkesztő.

Vegyes közlemények.

Mellékletünk. Mostani füzetünkhöz egy olyan szedés-mellékletet csatoltunk, mely *Spitz Adolf* szaktársunk mesterszedési tanfolyamán készült.

Pályázat művészies magyaros étlapokra. A Magyar Iparjogvédelmi Egyesület művészeti szakosztálya az Országos Gyermekvédő Liga megbízásából pályázatot irt ki művészies kivitelű, de magyaros stílű étlapokra; ezáltal akarván a vendéglőkben elterjedt primitív étlapokat kiszorítani. A pályázat most járt le s 23 pályázó 53 lappal szerepelt. A bíráló bizottság jelentése szerint azonban a pályázati feltételekben hangsúlyozott magyaros izlés csak kevés pályamunkában és tökéletlenül jut érvényre. Két pályamunkát mindamellett a második díjjal jutalmaztak. Egyben új pályázatot irtak ki 200—200 korona díjjal *művészies étlapra és menü-kártyára*. A felvilágosítást a Magyar Iparjogvédelmi Egyesület művészeti szakosztálya (VI, Kmetty-utca 19. sz. a.) adja meg.

A Magyar Iparművészet most megjelent füzetében Spiegel Frigyes »Művészet a munkás életében« című cikkében a módokról és eszközökről értekezik, amelyekkel a szegényebb néposztály otthonába bele lehetne vinni a művészetet. Mihalik József a nagybányai kincsesleleteket iparművészeti szempontból ismerteti, Csányi Károly a batik-technikáról ír. A hamis látszatról, a milánói kiállításról szóló cikkek, Radisics Jenőnek Ráth Györgyről mondott emlékbeszéde és a szokott gondfal szerkesztett rovatok egészítik ki a füzetnek tartalmát. A képek a grafikai és a milánói kiállításról, az új zeneakadémia plasztikai díszeiről, népművészeti munkákról mutatnak felvételeket. A Magyar Iparművészet, mely magas színvonalánál fogva a legelőkelőbb külföldi művészeti folyóiratokkal kiállja a versenyt, a magyar iparművészeti társulat tagjainak 10 korona évi tagdíj ellenében illetményként jár. Előfizetési ára ugyanennyi.

A Budapesti Könyv- és Nyomda-Főnökök Egyesületének választmánya mult hó 15-én ülést tartott, melyben a folyó ügyek során fölolvastattott a Könyvnyomdászok Szakkörének az a kérvénye is, melyben e körnek kizárólag szaktanítással foglalkozó és így a nyomdafőnökök magasabb érdekeit is nagyban előmozdító szaktanfolyamait és kísérleti nyomdáját támogatni és pénzbeli segítésben részesíteni kéri. A választmány meleg rokonszenvvel fogadta a Szakkör kérését s elhatározta, hogy a szaktanítás céljaira az Egyesület részéről 100 korona támogatást ad, a Graphica szerkesztőjét pedig felkéri, hogy intézzen e lap útján is felhívást a főnökegyesület tagjaihoz, miszerint a szakiskola hasznos intézményét a maguk részéről is anyagilag támogatassák s az erre a célra szánt összegeket az egyesület pénztárosához, *Czettel Dániel* úrhoz (VI, Dessewffy-utca 32. sz.) küldjék be.

Berger és Wirth lipcsei festékgyára szép ajándékban részesítette szaktanfolyamainkat. Híres jó minőségű festékeiből nem kevesebb, mint tizenhárom-félét adott egyenkint mintegy harmadkilényi mennyiségben a tanfolyam céljaira. Igaz köszönetünk érte.

Az államnyomda a mult évben 625,620 koronát forgalmazott, vagyis 118,960 koronával többet, mint az 1904. évben. Kiadásainak összege 572.000 koronára rúgott, míg 1904-ben csak 510,739 korona volt.

Az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. május 17-én tartotta évi rendes közgyűlését, Emich Gusztáv kir. udvari tanácsos elnöklésével. Az igazgatóság jelentése szerint az 1905. évi zárszámadás az előző év eredményével szemben némi emelkedést mutat. A tavalyi

áthozattal együtt rendelkezésére áll 226,052 korona 28 fillér. Javasolja az igazgatóság, hogy az alapszabályszerű járulékok és leírások leszámítása után a fönmaradó összegből fizessenek ki a részvényesek közt 10 koronát részvényenkint, ami 5 százalékos kamatozásnak felel meg. A közgyűlés a jelentést tudomásul vette és a fölmentést megadta. Bejelentette az igazgatóság, hogy a közgyűléstől nyert fölhatalmazás alapján elhelyezett 1200 darab új részvényt 200 korona névértékben, ezek teljesen be vannak fizetve és a régi részvényekkel együtt és egyenlően részesednek. A további 800 darab részvény kibocsátásáról később fognak intézkedni. A közgyűlés végül megválasztotta igazgatósági tagokul: Ernyedy Bénit (új), Fenyvessy Adolfot, Herzog Mór Lipót bárót, Köhner Adolf dr.-t (új), Ranschburg Viktort (új), Schwarz Félixet, Singer Zsigmondot, Strasser Sándort; felügyelő-bizottsági tagokká pedig: id. Földiák Vilmost, Keszler Józsefet (új) és Németh Antalt.

Elvi határozat. Az irodalmi termékek, mint közhasznú szellemi termékek, nem esnek az ipartörvény határozmányai alá. (K. M. 1906 május 13. 31,731. sz.)

Németországból. A nagy tőkének már régóta szálka a szemében a nyomdászok árszabályközössége, s a nagyiparosok egyesületei minduntalan kirohanásokat intéznek ez ellen a hatalmas intézmény ellen. Most, hogy a németországi nyomdász-árszabály revíziója küszöbön áll: az árszabályközösség hasznát kicsinylő röpiratot nyomtattak, s azt minden német principálisnak megküldötték. Buxenstein nyomdafőnök, az árszabályközösséget óhajtó principálisoknak vezérémbere (minden valamire való nyomda főnöke híve az árszabályközösségnek), fényes dialektikával verte vissza ezt az alattomos támadást. A nagyiparosok most már más fegyverhez nyúltak: a „Saar-vidéki nagyiparosok gazdasági egyesülete“ elhatározta, hogy tagjainak köteletségévé teszi az árszabályközösséget aláírt nyomdatulajdonosok bojkottálását. Azt hiszik ezek a jó urak, hogy ilyen módon sikerülniök fog a nyomdafőnökök és munkások közt évek óta meglévő békés egyetértést megzavarniök. Csakhogy a német nyomdafőnöknek is van ám magához való esze s nagyon jól tudja, hogy bármennyire szervezkedik is, kenyértörés esetén minden körülmények között ő húzza a rövidebbet. Még pedig azért, mert hiányzik a fegyvertárából az egyéb tőkések sokszor meglehetősen éles fegyvere: a *kizárás*. Amíg a textil-iparos, cipőgyáros stb. esetleg megkockáztathat egy kis krimicsaut, ha vagy félesztendőre való árú van a raktárában: a nyomdatulajdonosnak erre gondolnia sem lehet, mert hiszen a napi szükségletre dolgozik, s raktárra való munkáról szó sem lehet. Különben is a nagyiparosok erőlködése teljesen hiábavaló, mert hiszen az államok, kormányok és városi hatóságok árlejtések alkalmával mind sűrűbben követelik már meg az árszabályközösségben lételegizolását.

Ausztriából. A bécsi *nyomdászinasok szakiskolájában* ösztől kezdve a *közgazdaságtan* elemeit is meg fogják ismertetni a tanulókkal. De mert a mostani tanítási tervzetben e tárgynak már sehogy sem tudtak helyet szorítani: két külön estén tanítják majd azt. — *Prochaska Károly*, a híres tescheni könyvkiadó és nyomdatulajdonos, május 26-án hetvenhét éves korában meghalt. Nagyapja Prochaska Tamás 1806-ban alapította meg a tescheni nyomdát, két kézi sajtóval és három segéddel. A most elhalt Károly fejlesztette ezt könyvkiadó vállalatának föllendítése, no meg a szedőnőkkel való gazdálkodása révén nagygyá.

Petróleum mint formamosó-szer. Egész sereg olyan szert árulnak ma már a kereskedésekben, amellyel a terpentín-olajat helyettesíthetni vélik, de a jóféle terpentín-olaj kelendőségének mindez eddig nem sokat ártott. Az utóbbi azért bizonyult eddig a legjobb formamosó szernek, mert a zsíros anyagokat kitűnően oldja, s a forma anyagára meg a nyomtatásbeli manipulációkra nincs a legcsekélyebb káros hatása sem. Pedig egyéb hátrányos oldala van ám bőven, s a bécsi udvari és államnyomdában már jó ideje kísérleteznek abban az irányban, hogy a drága, kellemetlen szagú, gyakran bőr-, sőt vesebajokat is okozó terpentín-olaj helyett valami olcsóbb s az egészségre kevésbé ártalmas szerrel

helyettesítsék. Újabbban úgy látszik a finomabb petroléum-fajtákban, például a császárpetróleumban találtak olyan anyagot, amellyel a terpentín-olaj sok tekintetben kitűnően helyettesíthető. A szaga sem olyan áthatóan kellemetlen, mint a terpentíné, bőr- meg egyéb bajokat az eddigi tapasztalatok szerint nem okoz, az ára pedig körülbelül csak a felét teszi ki a terpentínének. Aki azt hinné, hogy a császárolaj nagyon gyúlékony és ennélfogva veszedelmes a nyomdában tartása: téved. Kísérletek alapján bebizonyult, hogy a közönséges terpentín sokkalta gyúlékonyabb a császárolajnál, s hogy az utóbbinak láng-ra-kapási foka jóval magasabb, mint a szél-tében használt terpentíné.

Hivatalos rész.

MEGHÍVÓ.

A Könyvnyomdászok Szakköre 1906. évi július hó 8-án, vasárnap délelőtt 11 órakor a körhelyiségben (Kerepesi-út 30. szám)

rendkívüli közgyűlést

tart, amelynek tárgya: az új körhelyiségnek kibérlése és bebutorozása iránti határozathozatal.

Budapest, 1906. évi június hóban.

A választmány.

Szakköztségi ülés 1906 május 25-én.

Jelen vannak: Löwy Salamon I. alelnök, Fuchs Zsigmond II. alelnök, Bozsik István pénztáros, ifj. Aigner Antal, Novák Alajos, Spitz Adolf és Stefáni József.

Löwy Salamon I. alelnök, mint a bizottság elnöke, az ülést megnyitván, az előadói tisztség betöltésére elrendeli a szavazást, amelyre egyhangúlag ifj. Aigner Antal választott meg. Elnöklő azután rámutatva a tagtársak részéről már hosszabb idő óta s mind intenzívebb módon megnyilatkozó kívánalomra, hogy a Grafikai Szemle az eddig nyújtott mellékleteknél — akár pénzügyi áldozatok árán is — többet nyújtson, e jogos kívánalmat úgy látja kivihetőnek, ha a szakköztségi bizatik meg a Grafikai Szemlének mellékletekkel való ellátásával. Kimerítően foglalkozik a terv keresztülvitele módzataival s felsorolja mindama forrásokat, ahonnan mellékleteket lehet beszerezni. Minimális számítása szerint évenként hatvan-hetven melléklet gyűlne így egybe, melyek egy részét jobb mesterszedőink vázlatai után a kísérleti nyomda állítaná elő, részint pedig hazai és külföldi betűöntődéktől, gyárosoktól volnának beszerezendők s amelyekben ezek betű- és diszitmény-újdonosságait, illetve speciális gyártmányaikat mutatná be; részint festékgyárosoktól, cinkografusoktól, továbbá a kísérleti nyomda és nevesebb fővárosi, valamint vidéki nyomdákban is kerülnének ki. Ez utóbbiak megszerzésére ama módot ajánlja, hogy az esetben, ha e nyomdák egyikében-másikában mellékletnek alkalmas nyomtatvány készülne, az illető nyomda mesterszedője részéről a szakköztségnél, esetleg Bozsik István pénztárosnál történt bejelentés után e nyomtatványból a Kör költségén a Grafikai Szemle példányszámának megfelelően megrendelés eszközöltessék. Számításba van véve még évenként legalább négy magyar motívumú tervezetnek melléklése, melynek megrajzolására a magyar stílust kultiváló mesterszedőink fognak fölkeretni.

A bizottság örömmel fogadja elnöklő előterjesztését, melynek keresztülvitelétől várja a mellékletek ügyének egyedüli sikeres megoldását. Határozatba ment a mellékletek ügyével egyidejűleg az is, hogy változatos borítékokról is gondoskodás történjék a szakköztségi útján a Gr. Sz. számára. A betűöntődékekkel és gyárosokkal ez irányban érintkezésbe lépni s az ezzel járó levelezés elvégzésére Löwy Salamon I. alelnök volt szíves vállalkozni, annak hangsúlyozásával azonban, hogy ez ügyből kifolyólag a bizottságra háruló munka a bizottsági tagok között megoszoljon.

A bizottság beható tárgyalás után abban állapodik meg, hogy következő indítványt terjeszti határozathozatal végett a Kör választmánya elé:

„Mondja ki a választmány, hogy a Grafikai Szemle mellékleteinek dolga a mindenkori szakköztségi ügykörébe tartozik s az azokról egyúttal gondoskodni tartozik. Ennek megfelelőleg megbizta a választmány a pénztárost, hogy a mellékletek előállításánál természetesen felmerülő költségeket, valamint a levelezés költségeit is időnkint a szükség szerint bocsássa a szakköztségi rendelkezésére.

A cél érdekében áll pedig, hogy a mellékletek megszerzése, illetve kinyomtatása körül fölmerülő kiadások ne korlátoztassanak a legszűkebbre. Evvel kapcsolatban, de az indítvány keretén kívül, kívánatosnak tartja még a bizottság, hogy a Grafikai Szemle szellemi beosztása, valamint technikai kiállítása reformáltassék.

A választmány megbízásának megfelelőleg elhatározza végül a bizottság, hogy a Kör használatára szolgáló levélfejre pályázatot hirdet. Elnöklő által a bizottsági tagok előtt fölolvastott s azok által jóváhagyott pályázati hirdetmény teljes szövegében a legközelebbi választmányi ülésen lesz bemutatva.

*Ifj. Aigner Antal
előadó.*

Választmányi ülés 1906. évi június hó 18-án.

Jelen vannak: Tanay József elnök, Löwy Salamon I. alelnök, Fuchs Zsigmond II. alelnök, Morócz Jenő I. titkár, ifj. Aigner Antal II. titkár, Bozsik István pénztáros, Sarlós Lajos ellenőr, Boros Dezső II. leltáros, Bauer Henrik, Gyöngyösi Sándor, Kún Kornél, Novák Alajos, Novitzky N. László, Spitz Adolf és Szabó Róbert választmányi tagok, továbbá Novák László a szaktanfolyamok vezetője. *Igazolva távol:* Hahn Mór I. leltáros, Radnai Vilmos, Stalla Márton, Stefáni József és Szeniczai Mihály választmányi tagok.

Elnök az ülést megnyitván, a múlt ülés jegyzőkönyve felolvastatik és hitelesítettik.

Löwy Salamon bejelenté, hogy a szakköztségi előadójává ifj. Aigner Antalt választotta meg. A szakköztségi javaslatára a választmány a Kör levélfejére pályázatot hirdet három díjjal a szedő és nyomó számára. Első díj: 3—3 tízkoronás arany. Második díj: 2—2 tízkoronás arany. Harmadik díj: díszoklevél. Továbbá a szakköztségi nevében a következő indítványt terjeszti a választmány elé: *„Mondja ki a választmány, hogy a Grafikai Szemle mellékleteinek dolga a mindenkori szakköztségi ügykörébe tartozik s az azokról egyúttal gondoskodni is tartozik. Ennek megfelelőleg megbizta a pénztárost, hogy a mellékletek előállításánál természetesen felmerülő költségeket, valamint a levelezés költségét is időnkint és szükség szerint bocsássa a szakköztségi rendelkezésére.* A választmány az indítványt elfogadja.

Szabó Róbert jelentést tesz az irodalmi bizottság megalakulásáról, mely elnökévé Morócz Jenőt, előadójává szólót választotta meg. Az irodalmi bizottság a Szakkör jubileuma ügyében javasolja, hogy a Kör negyedszázados történetének megírásával Morócz Jenő bizassék meg, mihez a választmány hozzájárul. A jubileum alkalmával rendezendő nyomtatványkiállítás ügyét a választmány a szakköztségihoz utasítja.

Hahn Mór I. leltáros betegsége miatt állásáról lemond. Elnök javaslatára a választmány, tekintettel nevezettnek kiváló érdemeire,

BEVÉTEL.

Pénztári kimutatás az 1906. évi május hóról.

KIADÁS.

Át hozat a múlt hóról			4042	92	Házbér május—júliusra és előleg	107	50		
2 drb Gutenberg részvény à 50 K			100	—	Április 28-iki házi estély kiadása	52	50		
Gutenberg-szobor-alap			378	92	Pénztáros tdija 1905-re (15 arany)	171	51		
Ács-Mihály-alap			515	72	Leltáros könyve	4	—		
Április 28-iki házi estély bevétel			77	40	Portó és egyéb kiadások	4	82	340	33
Tanfolyami vegyes bevételek 1/16-tól			25	11					
Tanf. költségviszatérítés Kolozsvárról			25	—	Készpénz e hó végén			4078	88
					10 drb Hitelsz. részjegy à 10 K			100	—
					Gutenberg-szobor-alap			378	92
					Ács-Mihály-alap			515	72
Tagsági járulékokban befolyt:					Szakirodalmi alap:				
Allamnyomda	6	60			Készpénz e hó végén			193	33
Athenaeum	33	60							
Berkovics-nyomda	1	80			Szaktanfolyam:				
Bhév.-nyomda	2	40			Záró-ünnep és kiállítás költségei	23	20		
Buschmann	6	60			Portó és vám Berger & Wirth festék- küldeményeért	2	40		
Czettel és Deutsch	—	—			Szaktanfolyami vezető vegy. kiadásai 1,16-tól	28	38		
Egyetemi nyomda	6	60			Sas és Bauer papírszámlája	18	—	71	98
Fővárosi nyomda	6	—							
Franklin	30	—							
Franklin-fiók	6	—							
Gallitzenstein	5	40							
Gelléri és Székely	3	60							
Globus	1	80							
Hedvig S.	2	40							
Hornyánszky	7	20							
Hungária	1	80							
Kellner Ernő	—	—							
Kertész József	2	40							
Korvin testvérek	3	—							
Klein Vilmos	1	20							
Lengyel Lipót	1	20							
Légrady	4	20							
Markovits és Garai	3	60							
Márkus Samu	9	60							
Nagy Sándor	4	20							
Pallas	15	60							
Pannonia	1	80							
Pap és Schwarcz	1	20							
Pátia	10	80							
Pesti részvény-nyomda	34	80							
Posner K. L. és fia	4	80							
Révai és Salamon	5	40							
Rigler	9	60							
Rózsa K. és neje	5	40							
Schmeltz és Miesner	1	80							
Stephaneum	—	—							
Székesfővárosi házi nyomda	9	60							
Thália nyomda	3	60							
Világosság ny.	11	40							
Wodianer Fülöp és fiai	2	40							
Gyomáról	4	20							
Gyórból	17	40							
Szekszárdról	9	—							
Kolozsvárról	24	—							
Kassáról	13	20							
Egyesektől:									
Novitzky N. L.	2.40								
Baka Márton	1.80								
Schwarz Bernát	1.20								
Müller József	1.20								
Steinherz Miklós	1.20								
Skodnitz Jakab	1.20								
Schwarz Ambrus	—60								
Dukai Károly	—60								
Kump Lajos	—60								
Frankl Gyula	—60								
Ábrahám Leó	—60								
Tauber Bernát	—60								
Seftsik Mihály	—60								
Teichner Jakab	—60								
Wolf Antal	—60								
Ehrlich Mór	—60								
Polák György	—60								
Farkas Lajos	—60								
Wolf Sándor	—60								
Fried József	—60								
Széchényi József	—60								
Krausz Jenő	—60								
Landberger Miksa	—60	19	20						
		356	40						
Ebből 10% a szakir. alapra		35	04	320	76				
Szakirodalmi alap:									
Át hozat a múlt hóról			157	69					
10% a főpénztárból			35	64					
			5379	16				5679	16

a lemondást nem fogadja el s helyettesítésével II. leltárost bizza meg, aki mellé alkalmas segítő erőt fog a választmány állítani.

Frank Lajos „A szedőgépek“ című művéből egy tiszteletpéldányt ajánlott fel a Körnek, mit a választmány 5 koronával vált meg.

Elnöknek az Évkönyvre és szaktanfolyamokra vonatkozó jelentését a választmány tudomásul veszi.

A május havi pénztári jelentés és tagsági forgalomról szóló ki-mutatás tudomásul szolgál.

A választmány Bozsik István pénztáros jelentését az épülő egy-leti házban lefoglalt helyiségről tudomásul veszi s felhatalmazza, hogy a bejelentett árakon egy csillárt, egy könyvtárszekrényt és 50 db Thonet-széket vehessen át az Iparoskörtől. Ez intézkedések utólagos jóváhagyására július hó folyamán rendkívüli közgyűlés tartatik.

Szabó Róbert indítványára a választmány Ács Mihály nyelvékét újból aranyoztatja és a sirt rendeztetni.

A Spitz Adolf által előterjesztett díszoklevél-minta kiadatik a szakbizottságnak.

Több tárgy nem lévén, az ülés véget ért.

Morócz Jenő
I. titkár.

Pénztárosunk a nyári hónapokban lakásán tart hivatalos órát (VIII, József-utca 23, II. 18) és pedig minden hétköznapon fél 1-től fél 2-ig.

Tagsági forgalom 1906 május hónapban. Beléptek a Körbe: Bartha István, Boldizsár Károly, Erdői Gábor, Erdélyi István, Gyökeres Ferenc, Horváth Lajos, Juridesz János, Kapusi János, Kiss Bálint, Kiss Gábor, Komlósi Imre, Kovács Ferenc, Kulcsár András, Liebermann József, Lukács István, Nagy László, Nickelsburg Izidor, Patkó Imre, Pethő Béla, Sarkadi Ferenc, Szabó József, Széll Sándor, Szöllösi Jenő, Trencsányi Elek, Valádi Lajos, Veress Jenő, Kincse János (Debrecen), Rosenzweig Nánán (Globus), Ehrlich Mór, Polák György (Hamburger és Birkholz), Laufer Izidor (P. részv.), Breitner Károly (Thália), Arany Zsigmond (Rózsa), Nagy Gyula (Kolozsvár), Tomkó József (Kassa). — **Meghalt:** Plökl Antal (Franklin). — **Törtelők:** Erdélyi Emil, Bassist Ignác, Gábler József, Stark Aladár (ismeretlen tart.). A hó végén 11 tb., 918 rendes, összesen 929 tag.

Körünk megkeresésére a Budai Szinkör (igazgató Krecsányi Ignác), valamint a Városligeti Nyári Színház (igazgató Feld Zsigmond) az alábbi kedvezményes helyarákat engedélyezte Körünk tagjai, illetve családtagjai részére:

I. Budai szinkör (Krisztinaváros):

Nagy páholy... .. 8 kor. — fil.	Körszék (I. r.)... .. 80 fil.
Zsölveszék ... .. 1 " 80 "	" (II. r.)... .. 60 "
I. rendű zártzék ... 1 " 40 "	Karzati zártzék I. sor ... 80 "
II. " " " " 1 " 10 "	" " " " II. " " " 70 "

II. Városligeti nyári színház:

Földszinti páholy ... 8 kor. — fil.	Földsz. old. sz. II. s. — kor. 60 fil.
I. emeleti " " " 6 " — "	I. em. erkély 1-ső sor 1 " 10 "
I. rendű zsölve... .. 1 " 80 "	I. " " " többi sor — " 70 "
II. " " " " 1 " 40 "	I. " " " zártzék... .. — " 60 "
Földsz. oldalsz. I. s. — " 80 "	II. " " " erkély I. sor — " 70 "

E jegyek váltásához szükséges utalványok ünnep és vasárnap is érvényesek s a Budai Szinkörhöz darabonként 4 fillérért, a Városligeti Nyári Színházhoz darabonként 2 fillérért kaphatók az Athenaeum (Lenkei Alajos), Franklin (Boros Dezső), Pallas (Einöder Antal) és Pesti részv. nyomdákban (Harsányi János), az anyagegyesületben Novitzky N. Lászlónál, továbbá Bozsik István szakköri pénztárosnál, valamint a körhelyiségben Gál pénzbeszedőnél.

Pályázat levélfejre.

A Könyvnyomdászok Szakköre választmányának megbízásából alulírott szakbizottság pályázatot hirdet a Kör levélfejének szedésére és nyomására.

A levélfej szövege a következő: *Könyvnyomdászok Szakköre. Elnökség: Budapest V, Hold-utca 7. sz. Budapest, 19...*

Pályázati feltételek.

1. A tervezendő levélfej 22 cm. széles és 28 cm. magas, simított, fényezetlen, úgynevezett „Bankpost“ papíron lesz nyomandó.
2. A pályaművek, eltekintve az esetleg alkalmazandó alapnyomatoktól, tisztán betűöntödei anyagokból kell hogy szedessenek, illetve tervezessenek.
3. A pályaművek legfeljebb 3 színre tervezendők.
4. Pályázni lehet akár teljesen kész munkával, akár pedig teljes kivitelű, minden részletre kiterjeszkedő vázlattal. Mindkét esetben azonban fent adott méretek pontosan figyelembe veendőek. Az esetleges körülvágásra való tekintettel szélességben s magasságban egy-egy cm.-rel kisebb is lehet a pályamunka.
5. Pályadíjak. I. díj: úgy a szedőnek, mint a nyomónak 3—3 tizkoronás arany; II. díj: úgy a szedőnek, mint a nyomónak 2—2 tizkoronás arany; III. díj: úgy a szedőnek, mint a nyomónak elismerő oklevél.
6. A szakbizottságnak jogában áll a díjat nyert pályamunkákat úgy használati célból, mint a Gr. Sz. mellékleteként, a díjat nem nyert pályaműveket pedig bemutatás céljából csoportosítva a Grafikai Szemle számára kinyomatni.
7. A pályaművek idegen kézírással címezve, jelígyével ellátva, a pályázó nevét magában rejtő jelígyes levélke kíséretében 1906 szeptember 20-ikáig a Könyvnyomdászok Szakköre elnökéhez címezve (Budapest V, Hold-utca 7) küldendőek be. A borítékra feltűnően reáirandó: „Levélfej-pályázat“.
8. A pályaműveket a Könyvnyomdászok Szakköre szakbizottsága a pályázat lejártától számított 14 nap alatt bírálja el, szükség esetén a bizottságon kívül álló szakférfiak bevonásával.
9. A pályázaton csakis a Könyvnyomdászok Szakköre tagjai vehetnek részt.

Budapest, 1906 június 18.

A Könyvnyomdászok Szakköre szakbizottsága.

Felölös szerkesztő Tanay József. * Főmunkatárs Novák László. Kiadótulajdonos a Könyvnyomdászok Szakköre.

! Nagy díj !

KAST & ELINGER

G. m. b. H.

világhírű gyártmányai a st. louis-i világkiállításon a legmagasabb díjjal lettek kitüntetve. — Fő-gyárak: Berlinben, New-Yorkban és Chicagóban.

Képviselő Ausztria-Magyarors. részére:

Carminé Hugó
Budapest, Bécs, Prága.

Ligeti Jenő és Társa

Budapest VII, Erzsébet-körút 23.

Telefon 86—13.

John Kidd & Cie londoni festékgár,
Berhardt Ferenc és Rudolf fabetű-
és szekrény-gyár vezérképviselete és
raktára. Uogtlandi rotációs gépgyár
képviselete. Betűöntődei képviseletek.
Nagy raktár mindenféle segéd-esz-
közökben és szerszámokban. Teljes
kő- és könyunyomdai, valamint
könyvkötészeti berendezések a leg-
jutányosabban és könnyű fizetési fel-
tétel mellett eszközöltetnek.

o o o

Költségelőirányzat rendelkezésre.

Erdélyi M. cs. és kir. udvari fényképész (Budapest IV, Ujvilág-
utca 2, a Kossuth-Lajos-utca sarkán) Szakkörünk tagjainak fényképek
készítésénél a következő kedvezményeket adja:

6 db. vizit	fénykép	... ..	6 K,	12 db.	10 K.
6 "	kis Makart	"	... ..	14 "	12 "
6 "	kabinet	"	... ..	16 "	12 "
6 "	Makart	"	... ..	20 "	12 "
					24 "
					26 "
					36 "

Megrendelés alkalmával mindig az *utolsó havi nyugtával* kell igazolni azt, hogy az illető a Szakkör tagja.

ÓCSKA SZAKKÖNYVEKET, szakfolyóiratokat vásárol
Novák László, Budapest V, Hold-utca 7. szám.

MESTERSZEDŐ, a nyomdásztechnika minden ágá-
ban gyakorlatilag képzett elsőrangú erő, mester-
szedői, esetleg nyomdavezetői állást keres. Szíves meg-
keresések e lap kiadóhivatalához kéretnek.

SCHÖNTAG GYULA

szakasztalos

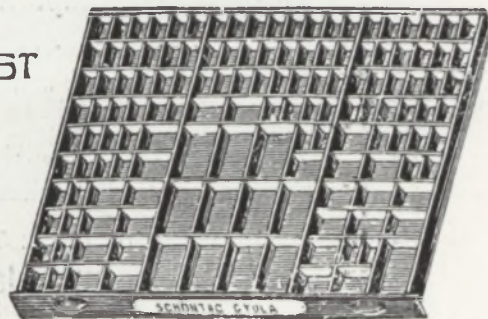
BUDAPEST

VI, Váci-körút 51.

o o o

Kis antiquaszek-
rény 3 frt. Nagy
szekrény 4 frt.

Árjegyzék ingyen és
bérmentve.

„Krause“ emeltyűs könyomó-kézisajtó.

Saját szerkesztésű legújabb sajtónk, egészen vasból, ruganyos nyomással és a taliga visszamenetelét könnyítő szerkezettel.

Szállítási díjtól és vámtól mentesen
Ausztria bármelyik vasúti állomására.

Ha a megrendelésben a fődókeret
küldése nincs világosan kikötve: a
nélkül szállítjuk a sajtókat

A sajtó távirati megjelölése		No	A taliga		A sajtó ára	
fődókerettel	fődókeret nélkül		szélesége	hosszúsága	fődókerettel	fődókeret nélkül
			a kő számára			
Mariage	Marialite	MN	45	55	635.—	670.—
Magdalena	Magazijn	MP	55	65	725.—	775.—
Magdolum	Magenader	MPa	55	70	740.—	795.—
Maximilian	Maximianus	MQ	60	80	825.—	880.—
Moriche	Moriolis	MR	65	90	865.—	920.—
Methusalem	Metileno	MS	75	95	1000.—	1055.—
Methule	Metrisch	MSa	75	100	1010.—	1065.—
Melchior	Meldois	MT	80	100	1040.—	1095.—
Melchiades	Meldung	MTa	80	110	1060.—	1115.—
Mumie	Mulvio	MU	85	125	1135.—	1195.—
Mummerei	Mummolus	MV	95	140	1245.—	1305.—
Myscole	Myself	MX	110	150	1520.—	1595.—

Bővebb fölvilágosítást ad: KAUFMANN
GYULA, Budapest VII, Kertész-utca 37.

KARL KRAUSE, LEIPZIG.

Josef Anger

Gépgyár és
vasöntöde & Söhne
Wien-Hernals, Hauptstr. 122.

Szállít legújabb és legjobb szerkezetű gépeket könyv- és könyomdák, papiros-gyárak, üzleti könyveket készítő gyárak, könyvkötők, dobozgyártók számára, a legolcsóbban s a legkedvezőbb fizetési föltételekkel.

— MAGYARORSZÁGI KÉPVISELŐJE: —
SILBERER A. úr, Galgócon.

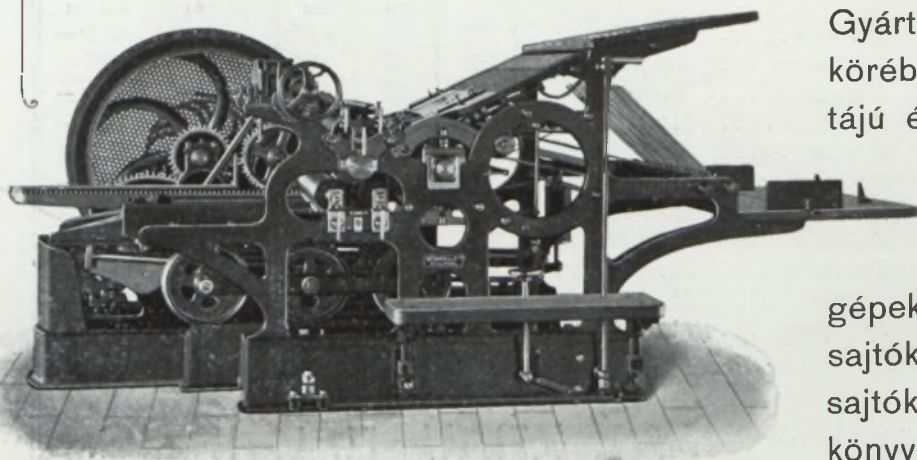

DRMOS GUSTÁV
OTÓDAI
KÖNIG ÉS BAYER
PHOTOCINKOGRAPHIAI MŰINTÉZET
BUDAPEST, VII. AKACFA-UTCA 47
CLICHÉK MINDENMŰ KÉPES
NYOMTATVANYOKHOZ
A LEGJOBB KIVITELBEN
AUTOTYPIA ◊ CHROMATYPIA
PHOTATYPIA ◊ PHOTALITA ◊
HÁZONKIVÜLI FELVÉTELEK.

Magyarország egyedüli gyorsajtógyára.

Wörner J. és Társa

==== Budapesten. ====

Gyárt a sokszorosító ipar körébe vágó mindenféle fajtájú és nagyságú gépet, és pedig: könyvnyomdai gyorsajtókat, körforgású nyomógépeket, könyomdai gyorsajtókat s könyomdai kézi-sajtókat, valamint különféle könyvkötő-gépeket.

KOBLINGER & GYULA

Fotokemigráfiai Műintézete

BUDAPESTEN

VII, Csengery-utca 22. sz.

Készít

KLISÉKET

művek, folyóiratok, árjegyzékek, hirdetések részére. Tervek fotolitográfiailag sokszorosítatnak. ♣♣♣♣♣♣♣♣♣♣

TELEFON 14—61.

Alapított 1892.

Főraktár és iroda:

MÜLLER TESTVÉREK, Budapest V, Sólyom-utca 13.

CARMINE HUGÓ

GÉP- ÉS
SZERSZÁMGYÁRA

Budapest VI, Király-u. 26.

Telefonszám 14—16. Alapított 1878-ban.

Főüzlet és gyár: **Bécs VII, Burggasse 90.**

A grafikai iparágak összes szükségleteinek raktára.

Képviselője: **König és Bauer, Würzburg;**
Hugo Koch és August Fomm, Lipcse
cégeknek.

Ausztria-magyarországi vezér-
képviselője a **MONOTYPE**
betűöntő- és szedőgépnek.

A párisi kiállításon grand prix-vel
és két aranyéremmel, a st.-louisi
kiállításon nagy díjjal lett kitüntetve.

Nyomdafestékek, kencék és
hengeranyagok nagy raktára

Kast és Ehinger

G. m. b. H. stuttgarti és feuerbachi
gyáraiból. Fiókgyarak: Berlinben,
New-Yorkban és Chicagóban.

Könyv- és könyomdai
festékgyár.

Wüste F.

Iroda és raktár:

BUDAPEST

VI, Teréz-körút 21. sz.

Gyárt: könyv- és könyomdák részére
való fekete és színes, valamint réz-
nyomáshoz szükséges mindennemű
és színű festékeket.

Hengeranyag- és kence-gyár.

A magyar állam nyomdászattör- ténelmi térképe

Tervezte és magyarázó szövegét írta:
☐ FIRTINGER KÁROLY. ☐

Ára helyben 60 fillér, vidékre 70 fillér.
Az Évkönyv megrendelői féláron kapják.

Budapesti Gutenbergház

NÁDOR LAJOS

Budapest VIII. kerület, József-utca 56. szám.

A grafikai iparágak összes szük-
ségleteinek raktára. Tömöntöde-berendezések,
nyomda-festékek, kencék és hengeranyag
nagy raktára.

Tömöntöde-berendezések,
szedővasak, lyukasztó (perforáló)
gépek, e. formazáró készülékek
stb., stb.

Raktár használt gépekben, melyek saját műhelyünkben teljesen
rekonstruáltak. Teljes nyomdaberendezések is szállíthatnak.

KÉPVISELETEK: Berger és Wirth lipcei festékgyár; Magyar gyors-
sajtó-gyár (Kaiser L. Fiai); Faber és Schleicher könyomdai gép-
gyára, Hogenforst A. gép- és szerszámgyára képviselői.

TELEFON 54-48.

Megjelent a Grafikai Szemle kiadóhivatalában
(Budapest, V. ker., Hold-utca 7. szám) kapható:

A Könyvnyomdászok Szakköre szaktanfolyamának 1904/1905-ik

1. évi Értesítője.

Terjedelme összesen tíz ív. A szaktanfolyami jelentésén kívül közli a szakelődások kivonatos ismertetését is, s ezért minden nyomdász számára igen hasznos szakkönyv számba veendő. Különösen jó eredménnyel olvashatják ama szaktársaink, akiknek a távol vidéken nincs alkalmuk intenzívebb szaktanulmányokra.

A könyv tartalma egyebek közt a következő: A grafikai iparágak általános áttekintése. — A könyvnyomtatás általános áttekintése. — A könyvnyomtató és a nyelvtan. — A könyvnyomtatás mint iparművészet. — A mesterszedő hivatása. — A könyvszedés szabályai. — A modern könyvszedés. — A táblázatszedés. — A könyvnyomtató betűi. — A könyvnyomtató kész díszítményei. — A mesterszedésbeli irányzatok. — A könyvnyomtatás feltalálása. — A névjegy. — A céget hirdető kártyák. — A levélfej. — A gyorsajtó története és fejlődése. — Meghívók és hasonló nyomtatványok. — Számlák, memorandumok, körlevelek és hasonló nyomtatványok. — A betűöntés köréből. — A papiros. — A könyvcím. — A könyvnyomtatás története.

Ara 80 fill., vidékre portómentes küldéssel 1 kor.

BERTHOLD H.

RÉZLÉNIAGYÁR ÉS
BETŰÖNTŐDE RESZV.-TÁRS.

BERLIN

Fióköntődék Szt. Pétervár, Moszkva
és Bauer & Co., Stuttgart

Nagy választék különféle körzet-
és betűujdonságokból, rézléniákból,
vignettákból és a t. ▽ Legnagyobb
választék orosz betűkből. ▽ Teljes
nyomdai berendezések gépekkel és
segédeszközökkel. ▽ Szolid kivitel.

Vezérképviselők:

PUSZTAFI ÉS TÁRSA

Budapest V, Pannonia-u. 2/b

a kik mintákkal
és ajánlatokkal
szolgálnak.

Első magyar könyv- és könyomdai
festék- és hengeranyag-gyár.

KURZWEIL JÁNOS ÉS TÁRSA

SZÁMOS
KITŰNTETÉS.

Hengerek öntése lapos
és körforgású gépek-
hez. Olcsóbb és jobb
a házi öntésnél.

GYÁR, IRODA ÉS RAKTÁR:

BUDAPEST

IX, Márton-utca 19.

Újság-, mű-, illusztráció- és
díszmű- és mindenféle szí-
nes festékek, valamennyi
grafikai iparág részére. ▽
SZEDŐSORZÓ, igazítható
feszítővel, szab. saját találm.

47.004. és 53.406. sz. magy.-osztr. szabad.

TÁVBESZÉLŐ
56—64. SZ.

„PATENT“ gelatin-
hengeranyag.
Kencék és bronzok.

Telefon 23—70. sz.

ELSŐ MAGYAR

Telefon 23—70. sz.

BETŰÖNTÖDE

RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

BUDAPEST VI, Dessewffy-utca 32. szám.

Dús raktárt tart magyar, német, tót, horvát, szerb, román és bolgár ékezetű

könyv- és címbetűkből, körzetekből, rézléniákból és kizárásokból,

továbbá a legkülönbébb ékítményekből és egyéb nyomdai felszerelvényekből.

Egész nyomdai berendezések jutányos árban és gyorsan foganatosíttatnak.

BÉLYEGZŐ-METSZÉS.

MEHANIKA MŰHELY.

GALVANOPLASZTIKA.

TÖMÖNTÖDE.

ÓLOMZÁR-GYÁRTÁS.

RÉZLÉNYA-GYÁRTÁS.

!! UJDONSÁG !!

EGYETEMES TABELLA-ALAPZAT CZETTEL és BENDT-
NER szabadalma. o

A KÖNYVNYOMDÁSOK
SZAKKÖRE
SZAKTANFOLYAMÁNAK
1905/906-İK ÉVI

ÉRTESÍTŐJE

SZERKESZTETTÉK

TANAY JÓZSEF
NOVÁK LÁSZLÓ

BUDAPEST
KIADJA A KÖNYVNYOMDÁSOK SZAKKÖRE
1906

A KÖNYVNYOMDÁSOK SZAKKÖRE
SZAKTANFOLYAMÁNAK 1905/6-İK ÉVI

ÉRTESÍTŐJE

SZERKESZTETTÉK

TANAY JÓZSEF
NOVÁK LÁSZLÓ

BUDAPEST
KIADJA A KÖNYVNYOMDÁSOK SZAKKÖRE
1906

Magyar királyi államvasutak nyári menetrendje.

Budapest ny. p. u.—Párkány-Nána és vissza.

Allomások		Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.
Budapest ny. p. u.	ind.	6 00	6 15	6 30	6 45	7 00	7 15	7 30	7 45	8 00	8 15	8 30	8 45	9 00	9 15	9 30	9 45	10 00	10 15	10 30	10 45
Pálafő-Ujpest	6 01	6 16	6 31	6 46	7 01	7 16	7 31	7 46	8 01	8 16	8 31	8 46	9 01	9 16	9 31	9 46	10 01	10 16	10 31	10 46	
Vác	6 52	7 07	7 22	7 37	7 52	8 07	8 22	8 37	8 52	9 07	9 22	9 37	9 52	10 07	10 22	10 37	10 52	11 07	11 22	11 37	11 52
Nagy-Máros	6 52	7 07	7 22	7 37	7 52	8 07	8 22	8 37	8 52	9 07	9 22	9 37	9 52	10 07	10 22	10 37	10 52	11 07	11 22	11 37	11 52
Párkány-Nána	8 06	8 21	8 36	8 51	9 06	9 21	9 36	9 51	10 06	10 21	10 36	10 51	11 06	11 21	11 36	11 51	12 06	12 21	12 36	12 51	1 06

Allomások		Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.
Párkány-Nána	ind.	4 25	4 40	4 55	5 10	5 25	5 40	5 55	6 10	6 25	6 40	6 55	7 10	7 25	7 40	7 55	8 10	8 25	8 40	8 55	9 10
Nagy-Máros	4 25	4 40	4 55	5 10	5 25	5 40	5 55	6 10	6 25	6 40	6 55	7 10	7 25	7 40	7 55	8 10	8 25	8 40	8 55	9 10	9 25
Vác	4 02	4 17	4 32	4 47	5 02	5 17	5 32	5 47	6 02	6 17	6 32	6 47	7 02	7 17	7 32	7 47	8 02	8 17	8 32	8 47	9 02
Párkány-Nána	4 18	4 33	4 48	5 03	5 18	5 33	5 48	6 03	6 18	6 33	6 48	7 03	7 18	7 33	7 48	8 03	8 18	8 33	8 48	9 03	9 18

Budapest k. p. u.—Bicske és vissza.

Allomások		Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.
Budapest k. p. u.	ind.	6 45	7 00	7 15	7 30	7 45	8 00	8 15	8 30	8 45	9 00	9 15	9 30	9 45	10 00	10 15	10 30	10 45	11 00	11 15	11 30
Bicske	6 45	7 00	7 15	7 30	7 45	8 00	8 15	8 30	8 45	9 00	9 15	9 30	9 45	10 00	10 15	10 30	10 45	11 00	11 15	11 30	11 45

Budapest k. p. u.—Hatvan.

Allomások		Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.
Hatvan	ind.	6 59	7 14	7 29	7 44	7 59	8 14	8 29	8 44	8 59	9 14	9 29	9 44	9 59	10 14	10 29	10 44	10 59	11 14	11 29	11 44
Budapest k. p. u.	6 59	7 14	7 29	7 44	7 59	8 14	8 29	8 44	8 59	9 14	9 29	9 44	9 59	10 14	10 29	10 44	10 59	11 14	11 29	11 44	11 59

Budapest k. p. u.—Szolnok.

Allomások		Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.
Szolnok	ind.	6 59	7 14	7 29	7 44	7 59	8 14	8 29	8 44	8 59	9 14	9 29	9 44	9 59	10 14	10 29	10 44	10 59	11 14	11 29	11 44
Budapest k. p. u.	6 59	7 14	7 29	7 44	7 59	8 14	8 29	8 44	8 59	9 14	9 29	9 44	9 59	10 14	10 29	10 44	10 59	11 14	11 29	11 44	11 59

Szolnok—Budapest k. p. u.

Allomások		Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.	Szv.
Budapest k. p. u.	ind.	12 14	12 29	12 44	12 59	1 14	1 29	1 44	1 59	2 14	2 29	2 44	2 59	3 14	3 29	3 44	3 59	4 14	4 29	4 44	4 59
Szolnok	12 14	12 29	12 44	12 59	1 14	1 29	1 44	1 59	2 14	2 29	2 44	2 59	3 14	3 29	3 44	3 59	4 14	4 29	4 44	4 59	5 14

* Ezen vonatonál az egy díra szóló szomszédos forgalmú menetjegyek érvényesítenek.